

HUMANISTEN

HUMANISTERNAS MEDLEMSTIDNING

ÅRGÅNG 26 MARS 2025 NR 1

KVACK-
SALVERI

Årets förvillare 2024

Gudomlig placebo

Flummet måste ut ur folkhälsan

Alternativmedicin är inte alternativ till medicin

HUMANISTEN NR. 1 2025 Tema: **Kvacksalveri****Redaktörerna har ordet**

Janna Aanstoot & Patrik Lindenfors 4

Ordföranden har ordet: Alternativmedicin är inte alternativ till medicin

David Rönnegard 5

Nyheter 6

Tema Kvacksalveri, vad är det?

Nationalencyklopedin.....8

Tema Alternativa metoder och behandlingar

1177 8

Tema Årets förvillare 2024: Funmed-koncernen

Dan Larhammar, Lina Tebbla & Mikael Hedeland 11

Tema Om könsbekräftande vård

Mats Reimer..... 16

Tema ”Flummet måste ut ur folkhälsan”

Torbjörn Tännsjö..... 17

Tema Problemen med “existentiell hälsa”**– i dialog med Torbjörn Tännsjö**

Patrik Lindenfors & Torbjörn Tännsjö 18

Tema Gudomlig placebo

Patrik Lindenfors 20

Debatt Anti-woke är det nya woke Vera Linn Lanängen	22
Debatt Det finns alternativ till religiösa ceremonier David Rönnegard, Ulf Gustafsson & Magnus Timmerby	23
Debatt Rapport från Tyskland Vad kan vi vänta oss efter valet? Kaj Fölster	24
Debatt Samhällets förtrollning Kristen Weber	26
Debatt Är skolböckerna sekulära och syns vi på rätt sätt? Christina Birkehammar	28
Debatt Det är dags att vi Humanister engagerar oss mer för klimatet Marie Balint & Christina Birkehammar	30
Debatt Migrationspolitiken underminerar skolans arbete Amin Gohari	32
Kultur Två böcker om kvacksalveri Patrik Lindenfors	32
Mme Mahjoubas på Ahddane har avlidit Sven Olof Andersson	34
Sista sidan	36

SEKULÄR HUMANISM

*förnuft,
omtanke,
ansvar*

HUMANISTEN

Medlemstidning för Humanisterna
Utkommer med 4 nummer per år
ISS 2000-178

Redaktörer

Patrik Lindenfors & Janna Aanstoot

Medarbetare i detta nummer

David Rönnegård
Nationalencyklopedin
1177

Dan Larhammar
Lina Tebbla

Mikael Hedeland
Mats Reimer

Torbjörn Tännsjö
Vera Linn Lanängen
Ulf Gustafsson

Magnus Timmerby
Kaj Fölster

Krister Weber
Christina Birkehammar

Marie Balint
Anim Gohari
Sven Olof Andersson

Grafisk form

Uno von Corswant

Ansvarig utgivare

Patrik Lindenfors
patrik.lindenfors@humanisterna.se

Tryckeri

Ale Tryckteam, Bohus

Skriv i Humanisten

Skicka ditt manus till
humanisten@humanisterna.se

Vi kan tyvärr inte betala något honorar för publicerade texter och bilder och vi ansvarar inte heller för insänt, ej beställt material. Om så behövs kommer vi att redigera textmaterialet.

Insänt material som ej efterfrågats bör inte överstiga 4500 tecken (med blanksteg). Redaktionen förbehåller sig rätten att använda allt publicerat material på Humanisternas hemsida eller blogg.

Manusstopp för nr 2 2025: 25 maj

TEMA: HUMANISTISK LIVSSYN

REDAKTÖRERNA HAR ORDET:

**Janna Aanstoot &
Patrik Lindenfors**

Kvacksalveri är ett fenomen som med förbluffande envishet lyckas slingra sig in, oavsett om det handlar om förföriska löften om snabb lindring av kronisk värk eller fantasifulle påståenden om en magisk ört som garanterat botar allt från snuva till hjärtesorg. På marknaden dyker det ständigt upp nya mirakelkurer som saluförs av tvivelaktiga förmågor – från storsvamlare i sociala medier till självutnämnda allvetare som lovar evig hälsa mot generös betalning.

Trots århundraden av medicinska framsteg och en stadigt växande vetenskaplig kunskapsbank kan kvacksalvarnas löften framstå som förföriskt lockande för den som är trött på långa köer i vården eller är på desperat jakt efter den där allra sista möjligheten när allt annat gått åt helvete. Då finns de där, redo som gamar.

Man kan fråga sig hur det är möjligt att så många låter sig förledas av vaga löften och glattigt säljsnack. Kanske ligger förklaringen i vår längtan efter quick fixes: när livet är osäkert och kroppen krånglar vill man gärna tro på en snabb utväg. Kvacksalvare är också skickliga på att linda in sina påståenden i vetenskapliga termer, något som skapar en illusion av seriositet. Att slänga sig med ord som ”cellförnyelse”, ”detox” och ”hjärnboost” räcker tydligen långt – även när det saknas belägg i forskningen (vem orkar kolla sånt?). Ingen vill framstå som cynisk och avfärda en möjlighet till förbättring, speciellt inte när lösningen är vackert förpackad och serveras med ett stort leende av en inkännande ... person.

Historiskt sett har kvacksalvarnas roll i samhället skiftat med synen på vetenskap och religion. Under medeltiden var det inte lika konstigt att folk sökte hjälp hos någon kringvandrande örtkännare: dåtidens medicinska landvinningar var begränsade. Prästerskapet bidrog förstås med sina egna mirakelkurer och välsignelser. Men även i modern tid vänder sig många till både nätforum och opportunistiska ”experter” i stället för, eller som komplement till, att undersöka omständigheterna på mer traditionell medicinsk väg. Bristen på källkritik blir grogrund för både rykten och rena skrönor, vilket i sin tur göder nya vågor av kvacksalveri.

Dagens kvacksalvare anpassar sig effektivt till nya kanaler och medier. De använder sociala medier, influencer-kampanjer och viral marknadsföring. På så sätt når de både unga och gamla, skeptiker och hoppfulla. Men vad de säljer hjälper sällan mot vad det påstås hjälpa emot – då hade det ju varit vanlig medicin. I själva verket handlar det ofta om dyrbara tillskott som inte överträffar effekten av en någorlunda balanserad kost, eller om medel som kan ge lika oönskade biverkningar som farmaceutiska preparat – men utan vare sig bevisad effekt eller adekvat tillsyn.

Att granska kvacksalveri är därför inte bara en fråga om nyfikenhet eller småleende skepticism; det är en angelägenhet för alla som vill värna om en medicinsk miljö där noggrann forskning, ansvarstagande och verkliga resultat får styra. I vår tid, där information flödar fritt och ”alternativa sanningar” är mer spridda än någonsin är det viktigare än någonsin att se förbi de tjusiga glosorna och det polerade yttre. Om något låter för bra för att vara sant, då är det ofta det också.

Janna & Patrik

Ordföranden har ordet

Alternativmedicin är inte alternativ till medicin

När jag fick mitt cancerbesked fanns det många välmenande människor omkring mig som ville ge sitt stöd. Vissa av dem gav dock medicinska råd som saknade förankring i verkligheten. En skickade piller av hajbrosk eftersom "hajar inte får cancer". En annan ville få skicka läkande hjärnvågor från andra sidan Atlanten. Ytterligare en vän insisterade att få ge mig en behandling på en healingklinik i present. Och flera berättade att de ber för mig. Det värmer att folk bryr sig, men gemensamt för dessa uttryck av omsorg är att de är medicinskt verkningslösa.

Skälet till att den sekulära humanismen är kritisk mot religioner är att de gör sanningsanspråk som det saknas god evidens för. Av samma skäl riktas kritik mot kvacksalveri. Helande utlovas utan att vara underbyggt med evidens. Påståendena är falska och kurerna fungerar inte.

Att skicka "hjärnvågor" eller svälja hajbroskspiller må inte vara skadligt i sig, men de utgör en fara om det medför att man väljer bort evidensbaserad medicin. Skälet att jag fortfarande står här idag är den otroliga utvecklingen med riktade cancermediciner, och inte för att en "healingläkare" höll sina händer några centimeter från min bröstorg.

I Sverige är dock kvacksalveri förbjudet för vissa allvarliga åkommor (patientsäkerhetslagen), som diabetes,

epilepsi, och cancer. Varför dra gränsen vid just dessa sjukdomar, men ändå tillåta försäljning av verkningslösa medel för andra åkommor?

Lagstiftaren har gjort en balansgång mellan att måna om folkhälsan och att bevara valfrihet för patienter som är villiga att betala för vissa behandlingar som saknar vetenskapligt stöd. Många upplever ändå att de blir bättre av behandlingar, som exempelvis Homeopati, som endast består av att ta en klunk vatten. Förklaringen till denna upplevelse är dels den välkända placeboeffekten, men kanske framför allt den mänskliga kontakten. En homeopat i vit rock lyssnar på sin patient i en halvtimme, till skillnad från en riktig läkare som kanske bara ägnar några minuter. Att bli lyssnad på kan kännas väldigt bra.

Att en del känner att de får värde för pengarna är inte fel, särskilt när behandlingarna inte gör skada. Men det gnager ändå i mig. Dels är det många som blir lurade som tror att behandlingarna har fysiologisk effekt, dels är det ett ofantligt resursslöseri. Exempelvis har tillskott av vitaminer ingen hälsoeffekt för nästan någon som använder dem och ändå uppgår den svenska marknaden för kosttillskott till nästan fyra miljarder kronor årligen.

Med åren har kvacksalveri ersatts med begreppet alternativmedicin. Detta är olyckligt eftersom de behandlingar

som samlas under begreppet inte är alternativ till medicin om man vill bli frisk. Att "medicin" ingår i det nya ordvalet är helt enkelt missvisande. Låt oss kalla en spade för en spade.

I Sverige får man inte marknadsföra produkter på ett vilseledande sätt. Det heter falsk marknadsföring. Det går där emot alldeles utmärkt att marknadsföra alternativmedicin utan nämnvärd evidens för vaga hälsoeffekter. Förbudet mot kvacksalveri bör utökas för att täcka alla alvarliga sjukdomar och förbudet mot falsk marknadsföring bör skärpas för dem som påstår sig utöva sjukvård.

David Rönnegard
Ordförande

NYHETER

Sommaren 2019 levererades utredningen Komplementär och alternativ medicin och vård till dåvarande statsråd Lena Hallengren (S). Remissinstanserna var över lag positiva till föreslagna förändringar och det finns allvarliga hål i nuvarande lagstiftning som behöver täppas till för att vi ska få en vård i större utsträckning baserad på vetenskap och beprövad erfarenhet. Därför är det högst förvånande att inget mer hänt under fem år - att denna utredning har lagts i byrålådan på Regeringskansliet. Vill även nuvarande regering att humbug fortsättningsvis ska ersätta riktig medicin och vård?

Här följer några av utredningens lagförslag i korthet:

- Bestämmelser om utövande av komplementär och alternativ vård [KAM] är i dag infogade i patientsäkerhetslagen. Vi föreslår att de samlas i en ny lag, lagen om vissa begränsningar i rätten att yrkesmässigt utföra vård.
- Det nuvarande förbudet för andra än hälso- och sjukvårdspersonal att behandla cancer, epilepsi och diabetes ersätts med ett generellt förbud att behandla allvarlig sjukdom och omfattar då både somatiska och psykiska sjukdomar. Medan det ska vara förbjudet att behandla dessa sjukdomar i sig, ska symtomlindrande åtgärder vara tillåtna.
- Det ska vara förbjudet att [med KAM] utreda och behandla sjukdomar hos barn under 15 år och sjukdomar i samband med graviditet, detta oavsett sjukdomens svårighetsgrad. Symtomlindrande behandling för barn och gravida ska dock vara tillåten.
- Det ska vara förbjudet att [med KAM] behandla vissa smittsamma sjukdomar, liksom att utföra kirurgiska ingrepp och provtagningar som medför fullständig penetration av kroppens samtliga hudlager, ge allmän bedövning och injektioner utanför hälso- och sjukvården. Vissa förbud i dagens lagstiftning ter sig föråldrade och kan utmönstras.
- De straffbestämmelser som finns i patientsäkerhetslagen överförs väsentligen oförändrade till den nya lagen. Dock ska det i den nya lagen ingå en bestämmelse om straffansvar för den som inte bara uppsåtligt utan även av oaktsamhet orsakar skada eller fara för skada. Bristande kunskaper eller erfarenhet ska inte befria från ansvar.

Ur sammanfattningen till Komplementär och alternativ medicin och vård – ny lagstiftning (SOU 2019:38).

<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2019/06/sou-201928/>

Humanistpriset Örebro 2025 till nätverket Immanuelskyrkan Örebro

Styrelsen för Humanisterna Örebro har beslutat att 2025 års Humanistpris Örebro tilldelas nätverket Immanuelskyrkan Örebro.

Styrelsens motivering:

Humanisterna i Örebro tilldelar Immanuelskyrkan Humanistpriset 2025 för deras beslut att viga samkönade par.

Att älska och att älskas är en grundläggande del i att vara människa, och genom att erbjuda vigslar för alla – oavsett sexuell läggning – har Immanuelskyrkan bidragit till att främja jämlikhet och rättvisa för alla individer. Med sitt beslut har församlingen visat stort mod, eftersom många frikyrkor idag fortfarande tvekar att erkänna samkönade äktenskap. Immanuelskyrkans beslut har inte bara givit individer större frihet att leva öppet utan rädsla för diskriminering, utan också stärkt de mänskliga rättigheterna och främjat ett samhälle där alla människor behandlas med lika värde.

För sitt viktiga bidrag till ett mer jämlikt och rättvist samhälle tilldelar vi därför Immanuelskyrkan Humanistpriset 2025.

Att dela livet och gifta sig med den man älskar är något många människor önskar göra och finns hos såväl homo-, bi- och heterosexuella. Att Immanuelskyrkan i Örebro ger alla par denna möjlighet är ett tydligt ställningstagande om att kärleken mellan människor ska värderas och behandlas lika. Det är verkligen värt att fira, säger Mathilda Fagergren, ordförande i Humanisterna Örebro.

NYHETER

USA:s nye hälsominister:

Robert F. Kennedy Jr.

Den nyligen utnämnda hälsoministern i USA, Robert F. Kennedy Jr., väcker debatt med sina kontroversiella åsikter och excentriska beteenden. Förutom sin kända skepticism mot vacciner har Kennedy även uppmärksammats för en tidigare hjärninfektion av en mask och en märklig incident där han gömde en död björn i Central Park. Kennedy har berättat om sin hjärninfektion orsakad av en parasitisk mask, något som ledde till minnesförlust och andra neurologiska symtom. Infektionen tros ha påverkat hans kognitiva förmåga och har blivit en återkommande punkt i diskussioner om hans mentala hälsa.

En annan uppmärksam händelse rör en död björnunge som hittades i Central Park 2014, något som förbryllade både allmänheten och myndigheterna. Nästan ett decennium senare avslöjade Kennedy att han hade placerat björnen där. Han hade hittat den död i Hudson Valley, men när han insåg att han inte skulle hinna ta hand om den, bestämde han sig för att iscensätta en olycka i Central Park – där björnen arrangerades för att se ut som om den blivit påkörd av en cyklist.

Kennedys kontroversiella ställningstaganden sträcker sig framför allt till hans syn på folkhälsopolitik. Han har ifrågasatt etablerade medicinska riktlinjer, spridit desinformation om vaccin och föreslagit alternativa behandlingsmetoder. Kritiker menar att hans retorik undergräver förtroendet för myndigheter och evidensbaserad vård. Hans första veckor på posten har präglats av skarpa reaktioner, och många väntar nu på att se hur hans ledarskap kommer att påverka landets folkhälsopolitik.

Återkristnandet av Sverige går sådär

Det har varit en del debatt om en påstådd kristen trend bland unga i Sverige. Källa på det? Ingen. Svenskarnas intresse för religion som samhällsfråga är fortsatt svalt.

Så här stor andel av befolkningen är medlemmar i "statskyrkorna" i de nordiska länderna. (Alltså motsvarande Svenska kyrkan i Sverige.)

Danmark: 70%

Finland: 62,2%

Island: 55,3%

Norge: 62,5%

Sverige: 51,5%

Blågula bilen

Sedan Rysslands invasion av Ukraina har Humanisternas förre styrelseledamot Take Anstoot outtröttligen kört utrustning till Ukraina. Du kan också hjälpa till. *Blågula bilen* köper gamla lastbilar, renoverar dem till bra skick, fyller dem med skänkt utrustning och förnödenheter, kör ner allt till samarbetsorganisationer i Ukraina och donerar hela rasket till Ukrainas försvar. Allt som doneras är sådant som efterfrågas.

Swish: 123 607 66 65

BG: 5899-3932

Paypal: paypal.me/blagulabilen

Kvacksalveri, vad är det?

Ur Nationalencyklopedin

kvacksalveri (av kvacksalvare), äldre och folklig benämning på att utan medicinsk utbildning och tillstånd utöva läkekonst.

Lagen (1960:409) om förbud i vissa fall mot verksamhet på hälso- och sjukvårdens område, den s.k. kvacksalverilagen, ersattes 1999 av lagen om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område. Den sistnämnda ersattes i sin tur 2011 av patientsäkerhetslagen (2010:659). Dess 5:e kapitel preciserar vilka begränsningar som gäller för dem som inte hör till gruppen hälso- och sjukvårdspersonal.

alternativ medicin, komplementär medicin, komplementär och alternativ medicin, KAM, sjukdomsbehandlande och besläktade åtgärder som utförs utanför den etablerade hälso- och sjukvården.

Den senare (kallad skolmedicin av alternativmedicinens företrädare) är baserad på medicinsk vetenskap och på utbildningar som försiggår i offentlig regi eller under offentlig tillsyn. Alternativ medicin bedrivs av utövare som är självlärda eller har genomgått utbildning anordnad av t.ex. en branschorganisation.

1177 informerar

— alternativa metoder och behandlingar

Det finns många olika alternativa metoder och behandlingar. Gemensamt är att det saknas tydliga vetenskapliga bevis för att de fungerar. En del upplever att de mår bra och blir hjälpta av metoderna. Kontakta alltid hälso- och sjukvården först om du är sjuk och behöver vård.

Man kan vilja pröva en alternativ behandling av olika anledningar. Den här texten beskriver vad du kan tänka på om du funderar på att använda alternativa metoder eller behandlingar. Den beskriver också vilka risker som kan finnas.

Vad är alternativa metoder?

Det finns många olika typer av alternativa metoder och behandlingar.

Det kan till exempel vara:

- behandlingar som bygger på äldre traditioner, till exempel traditionell kinesisk eller indisk medicin
- behandlingar som skapats av en person, till exempel behandlingar med homeopati
- olika fysiska och psykologiska behandlingar, till exempel magnetterapi, kristallerterapi, aromaterapi och healing
- olika produkter som ska ätas eller drickas, till exempel från örter eller andra växter.

De alternativa metoderna erbjuds inte inom hälso- och sjukvården. De erbjuds av privata utövare eller behandlare och du betalar för behandlingarna själv.

Det varierar vad som räknas som en alternativ behandling

En metod räknas som alternativ när det inte finns några säkra vetenskapliga bevis för att den kan göra det som påstås.

Många alternativa behandlingar ger inte den effekt som påstås. Andra behandlingar är inte tillräckligt studerade för att det ska gå att säga om de fungerar. Oavsett kan det finnas risker med behandlingarna.

Det kan finnas stöd för att en alternativ behandling till exempel minskar stress. Det är inte samma sak som att metoden kan göra dig frisk från en specifik sjukdom eller minska andra besvär.

Att du upplever att du mår bättre av en alternativ behandling är inte heller samma sak som att behandlingen kan göra dig frisk från en allvarlig sjukdom.

När behandlingarna används samtidigt som hälso- och sjukvård

Ibland kan alternativa metoder användas som ett komplement till hälso- och sjukvård. Det kallas då komplementär behandling.

Råd till dig som vill prova alternativa metoder

Det finns flera saker att tänka på om du vill pröva en alternativ metod. För att kunna fatta bra beslut behöver du rätt information.

Sök alltid hälso- och sjukvård när du behöver det

Använd inte alternativa behandlingar som första alternativ. Kontakta hälso- och sjukvården när du behöver vård eller råd om din hälsa. Det gäller både vid fysiska besvär och psykiska besvär.

Diskutera med en läkare eller behandlare inom vården

Diskutera med en läkare eller den som behandlar dig om du är intresserad av en alternativ behandling.

Vissa alternativa behandlingar kan påverka behandlingarna från hälso- och sjukvården. Det gäller framför allt alternativa behandlingar med växtbaserade läkemedel och naturläkemedel. Berätta alltid för din läkare om du använder växtbaserade läkemedel, naturläkemedel, kosttillskott eller liknande produkter.

Om du är gravid eller planerar att bli gravid

Du som är gravid eller planerar att bli gravid behöver vara extra försiktig. Rådgör med en läkare eller en barnmorska. Du som är gravid ska till exempel undvika örtprodukter,

växtextrakt, naturläkemedel och växtbaserade läkemedel. Läs mer hos Livsmedelsverket.

Du ska få vara med och påverka din vård

Fundera på varför du vill pröva en annan behandling än den du får från hälso- och sjukvården, om det är så. Är det något du saknar? Kan du byta läkare, diskutera ett byte av behandling eller få ytterligare stöd på något sätt? Enligt patientlagen ska hälso- och sjukvården så långt som möjligt utformas och genomföras tillsammans med dig.

Innan du prövar en alternativ metod

Var noggrann när du väljer vem som ska behandla dig. Här kommer några frågor som du kan ställa till behandlaren innan du bestämmer dig för att pröva en alternativ metod:

- Kan behandlingen ge biverkningar? Vilka?
- Vilken utbildning och bakgrund har den som ger behandlingen?
- Vad kommer behandlingen att kosta? Hur länge pågår den?

fortsättning på nästa sida →

- Kan du få omdömen från andra personer som har genomgått behandlingen?
- Är personen medlem i något yrkesförbund och finns det etiska riktlinjer för behandlingen?
- Har behandlaren någon försäkring?

Risker med alternativa metoder och behandlingar

Det kan finnas risker med att använda alternativa metoder och behandlingar. Vilka riskerna är och hur stora de är beror bland annat på följande:

- vilken behandling du får
- om du samtidigt får vård inom hälso- och sjukvården
- vilka besvär eller vilken sjukdom du har.

Här är några vanliga risker:

- Du söker hälso- och sjukvård för sent eller inte alls. Då kan du bli svårare sjuk eller få mer besvär.
- Den alternativa metoden motverkar den behandling som du får inom hälso- och sjukvården.
- Du får råd om din hälsa som inte stämmer, vilket gör att du fattar beslut på felaktig information. Det kan till exempel vara råd om att avsluta en behandling som du får inom hälso- och sjukvården eller ta

en annan mängd läkemedel än vad läkaren ordinerat.

- Du får skador eller mår sämre, fysiskt eller psykiskt. Naturläkemedel, kosttillskott och andra produkter som du äter eller dricker kan ge biverkningar.
- Behandlingen kan kosta stora summor pengar, utan att den har någon effekt.
- Det är inte säkert att försäkringar gäller om du får skador eller blir felaktigt behandlad.

Vissa sjukdomar får bara behandlas inom hälso- och sjukvården

Alla sjukdomar får inte behandlas med alternativa metoder. Enligt patientsäkerhetslagen får bara personer med godkända utbildningar inom hälso- och sjukvården behandla följande sjukdomar:

- cancer, diabetes och epilepsi
- smittsamma sjukdomar som är anmälningspliktiga, till exempel kikhosta, klamydia, infektion med rotavirus och hepatit
- sjukdomar i samband med graviditet eller förlossning.

Enligt lagen är det inte tillåtet för andra än hälso- och sjukvårdspersonal att undersöka eller behandla barn under åtta år.

Det finns få regler för alternativa metoder

Förutom reglerna om vilka sjukdomar som inte får behandlas finns det inga särskilda regler eller lagar för alternativa behandlingar.

Utövarnas utbildning varierar. Det finns inga krav på att de ska ha någon grundläggande utbildning inom hälso- och sjukvård.

Titlar som till exempel coach, naturläkare, healer och terapeut är inte skyddade och kräver inte en så kallad legitimation. Det innebär att vem som helst kan använda den titeln.

Det finns inga krav på att metoderna som används ska vara effektiva eller hur behandlingarna ska dokumenteras.

Det finns inte heller någon särskild myndighet som kontrollerar utövarna eller verksamheterna. Felaktig reklam för alternativa metoder kan anmälas till Konsumentverket.

Hälso- och sjukvården är noggrant kontrollerad

Det finns många lagar och riktlinjer som styr hälso- och sjukvården. De styr till exempel:

- vilken utbildning vårdpersonalen behöver
- vilka undersökningar och behandlingar som används och rekommenderas
- hur vården ska dokumenteras
- hur risker och skador ska hanteras.

Det finns också flera myndigheter som arbetar med att granska och övervaka hälso- och sjukvården. Det är till exempel Socialstyrelsen, Folkhälsomyndigheten, regionerna och Inspektionen för vård och omsorg, Ivo.

Årets förvillare 2024: Funmed-koncernen

Till Årets förvillare 2024 utsågs i januari 2025 **Funmed-koncernen**, som driver kliniker och försäljning av kosttillskott inom så kallad funktionsmedicin. De fick utmärkelsen på grund av överdriven provtagning och dyr rådgivning med löften om att bota allvarliga symtom ("7 av 10 svåra symtom borta inom 10 månader"). För kunder krävs "medlemskap" i Funmed bundet på minst ett år för 19 990 kr. Kostnader för provtagning tillkommer utöver medlemskapet. Det största provpaketet kostar 21 490 kr.

Vad är funktionsmedicin?

Begreppet funktionsmedicin har flera betydelser. Funmed tillämpar det koncept som lanserades på 1990-talet i USA av en förespråkare för kosttillskott, Jeffrey Bland. Funktionsmedicin beskrivs av dem som en holistisk strategi för att identifiera grundorsaker till sjukdomar genom omfattande mätningar av komponenter i blod, urin, avföring och utandningsluft. Särskilt fokus inriktas på nutrition, mikrobiom, allergener och toxiner. En extremt omfattande provtagning följs vanligtvis av rekommendationer om livsstilsförändringar och kosttillskott.

De avgörande skillnaderna mellan denna typ av funktionsmedicin och evidensbaserad vård är att funktionsmedicinen dels har en övertro på provtagning och dels en begränsad repertoar av behandlingar där kosttillskott utgör en betydande del, samt att funktionsmedicinen påstår att de i denna begränsade repertoar kan hitta en kombination som är unikt verksamt för varje enskild patient.

Vissa förespråkare av denna typ av funktionsmedicin hävdar att deras behandlingar liknar dem som

används inom precisionsmedicin. Men det finns viktiga skillnader. Inom precisionsmedicin klassificeras individer i olika grupper (stratifiering) baserat på relevanta kriterier såsom symtom, provresultat, genetik, kända behandlingsresultat, med mera. Den sjukdomsbehandling som erbjuds är då evidensbaserad. Inom funktionsmedicin är utgångspunkten i stället att varje individ är helt unik, att varje patient har unik biokemi. Hur vet funktionsmedicinaren i så fall hur den nya patienten ska behandlas med kostråd och andra livsstilsråd om det inte finns patienter att jämföra med som fått samma diagnos och behandling?

Begreppen precisionsmedicin, individualiserad medicin och stratifierad medicin, å andra sidan, innefattar dels noggrann diagnostik och dels individanpassad behandling som är evidensbaserad. För diagnostiken utgörs en viktig del av den genetiska information som blivit tillgänglig tack vare de molekyलगenetiska framstegen, som att sekvensera hela arvsmassan eller de genprodukter som används i vissa vävnader eller celler (transkriptom). En annan central faktor är de senaste årens stora framsteg när det gäller att

detektera låga nivåer av ett stort antal proteiner, särskilt i blodet. Denna information är en förutsättning för att reda ut vilka biokemiska processer som bidrar till symtomen. Nästa steg är att utveckla behandlingar utifrån denna kunskap om genetik och biokemi, vilket är en stor utmaning för forskningen. För några få sjukdomar har stora framsteg gjorts, men det allra mesta befinner sig fortfarande på forskningsstadiet. En annan stor framgång inom individualiserad medicin är den metod som kallas CAR-T där patientens egna T-celler i immunsystemet kan modifieras med genetisk metodik för att angripa tumörceller.

Dessa strategier är inte något som Funmed erbjuder med sitt gamla funktionsmedicinska koncept från 1990-talet med kosttillskott. Tvärtom bygger deras idé på att alla människor bör ligga inom ett snävare intervall än vad som bedöms som normalt inom den evidensbaserade vården, när det gäller nivåer av de olika ämnen som mäts i deras omfattande provanalyser. Således har Funmed ännu striktare kriterier för medicinsk statistik, trots att de på sina webbsidor hävdar att medicin inte är en statistisk vetenskap. Funmed motsäger därmed sig själva.

Avsaknad av utvärdering av funktionsmedicin

Dr Peter Martin, Funmeds grundare, påtalar själv i en artikel i Socialmedicinsk tidskrift att det är svårt "att studera funktionsmedicin eftersom själva kärnan här är att man individualiserar behandlingen och ofta ändrar på mer än 20 olika faktorer samtidigt i syfte att optimera patientens olika biologiska system". Då uppstår förstås genast frågan: hur vet en funktionsmedicinare att alla dessa 20 faktorer behöver ändras? Vad finns det för evidens för alla dem? Kostomläggningar kan vara komplicerade för patienten att följa så det bör finnas goda skäl om sådana ska föreslås.

Utmaning att tolka omfattande provtagning

Den omfattande provtagningen leder till att sannolikheten för falska positiva resultat ökar (alltså ett provresultat som avviker från normalintervallet på grund av exempelvis slump, tidpunkt för provtagning, eller hantering av provet under transport. Med alla analytiska test finns en statistisk risk för att ett provsvar är falskt positivt. Gränsvärden för det som brukar beskrivas som normalvariationen är ofta intervallet för provsvar från 95% av friska individer, således är viss avvikelse accepterad som normal. Om alla 300 prover som Funmed skickar till analys skulle ha 95%-intervall kommer i genomsnitt 15 värden att hamna utanför detta normalintervall utan att det behöver ha

med symtom att göra. Det är inte ens säkert att ett värde som ligger utanför intervallet bidrar till symptom. Funmed uppger att de använder ännu snävare intervall som de kallar "optimerade referensintervall". Med ett snävare intervall ökar risken ytterligare för att finna provsvar som avviker av ren slump. Dessa falska positiva resultat leder även till problem för sjukvården som ofta får ta emot patienter och utföra kostsamma och resurskrävande undersökningar och analyser för att utreda dessa patienter. Detta leder till en undanträngningseffekt inom vården och tar resurser i anspråk som redan är hårt provade.

Dessutom tar Funmed samma prover på patienterna oavsett symtom eller sjukdomshistoria. Det betyder att sannolikheten för att en patient ska lida av sjukdomen eller bristen som testet är tänkt att detektera, varierar kraftigt. Detta leder till att analysresultatet får en lägre trovärdighet om inte symtomen hos patienten motsvarar det förväntade utfallet av testet.

På Funmeds webbplats (<https://www.funmed.se/om-funktionsmedicin>) skrivs "att mäta är att veta" och att "allt har betydelse". Så behöver det naturligtvis inte vara. Det avgörande är att identifiera vilka mätvärden som är relevanta och går att lita på för att inte bli förvillad av ovidkommande mätvärden som saknar betydelse i sammanhanget.

Dr Martin skriver i den ovan nämnda artikeln i Socialmedicinsk tidskrift 2021 att inom denna används "en uppsjö labtester som sällan används inom konventionell vård". Skälen till att de inte används kan vara att de inte brukar vara informativa, att de inte är tillräckligt reproducerbara eller att de saknar relevans.

Funmeds patienter

Vidare skriver Dr Martin i sin artikel i Socialmedicinsk tidskrift att "En viktig skillnad är att patienten enligt funktionsmedicinskt synsätt själv bär ansvaret för sin hälsa". Om detta är en viktig komponent i funktionsmedicin är det anmärkningsvärt, eftersom det riskerar att skuldbelägga patienten och kan framkalla oro och ångest.

Funmeds målgrupper anges vara personer med kronisk sjukdom och friska personer som vill förbli friska. Verksamheten är inriktad på diffusa diagnoser som inte är etablerade i den evidensbaserade vården, såsom "obalans" i tarmfloran och "läckande" tarm (dvs läckage genom tarmslemhinnan) varigenom upptag av toxiner påstås leda till autoimmunitet.

Funmeds behandlingar

Som exempel på behandlingar som Funmed rekommenderar sina patienter anges tre huvudkategorier. Den första är livsstilsförändringar i form av kost, sömn, rörelse/motion och stresshantering. Den andra är näring och kosttillskott (som knyter

an till den redan nämnda kostdelen i livsstilsförändringen). Slutligen nämns läkemedel om det behövs (trots beskedet som nämndes ovan att Funmed ogärna skriver ut läkemedel). Det beskrivs inte i det sammanhanget på vilket sätt dessa behandlingar skulle vara mer inriktade på "grundorsaker" än när evidensbaserad vård föreslår livsstilsförändringar och läkemedelsbehandling. Skillnaden mellan funktionsmedicin och evidensbaserad medicin tycks således vara att funktionsmedicin förlitar sig än mer på att ansvar ska ligga inom ett ännu snävare intervall (baserat på medicinsk statistik) och högre användning av kosttillskott (som Funmed själva säljer).

När det gäller personer som redan fått diagnosen hypotyreos (nedsatt funktion i sköldkörteln, tyreoida) skriver Funmed att de kan hjälpa dem som fått diagnosen nyligen och har måttliga besvär (som endast behöver låg dos Levaxin, dvs sköldkörtelhormonet T4, även kallat levotyroxin). På ett webinarium 2023-10-25 meddelades att Funmeds läkare själva ogärna förskriver Levaxin utan hänvisar patienten till vårdcentral. Funmeds webbplats deklarerar tydligt att deras läkare inte skriver remisser och inte sjukskriver. De använder i stället "stresshantering, behandlar mag-tarmproblem, åtgärdar brister på näringsämnen som sköldkörteln behöver och sänker inflammation i kroppen". En del av detta, särskilt stresshantering, kan nog bidra till att lindra symtom och vid lindrig eller måttlig hypotyreos kan det möjligen räcka långt. Men varför skulle detta vara en viktigare grundorsak till hypotyreos än otillräcklig produktion av T4 av något annat skäl?

Funmeds påståenden

Funmed hävdar på sin webbplats att de på tio månader kan bota 7 av 10

svåra symtom. De hävdar också att "83 procent av svåra mag- och tarmbesvär borta inom 10 månader". Detta är djärva påståenden och kräver förstås både precisering av vad som avses med svåra symtom och noggrann dokumentation och redovisning av behandlingsresultat, annars skulle det kunna betraktas som falsk marknadsföring. På en av webbsidorna hävdas god evidensbas för funktionsmedicin men inga vetenskapliga referenser anges. Det är svårt att finna relevanta studier som gäller det som påstås vara unikt för funktionsmedicin gentemot evidensbaserad vård. Dr Martin skriver själv i Socialmedicinsk tidskrift att "funktionsmedicin är ett paradigm och inte en särskild metod". Flera kritiker har påpekat denna otydlighet i det funktionsmedicinska konceptet.

Dr Martin refererar till en retrospektiv jämförelse mellan funktionsmedicin och primärvård av självrapporterad livskvalitet (quality-of-life), utförd av Cleveland Clinic som använder funktionsmedicin. Studien har det klassiska alternativmedicinska upplägget där den ena gruppen, primärvårdsgruppen, fick behandling A av läkare medan den andra, funktionsmedicingruppen, fick A+B (läkare + både dietist och hälsocoach). Det är säkert värdefullt att få ytterligare råd av fler vårdgivare, men det är ofta så att den grupp som får mer vård får bättre utfall eftersom placeboeffekten ökar med mer omfattande vård.

Det är anmärkningsvärt att Funmed betonar kostens betydelse i sådan utsträckning utan att ha någon enda dietist eller nutritionist anställd (enligt vad som framgår av deras webbsidor). Funmed har många hälsocoacher men detta är inte en högskoleutbildning, den ges av många folkhögskolor och har låga inträdeskrav, kort utbildningstid (cirka 1 läsår) och endast en liten andel av tiden ägnas åt kost. Det finns

exempel på utbildningar som ges över en helg. Hälsocoach är inte en skyddad yrkestitel och det är inte ett legitimerat yrke. Således kan vem som helst kalla sig hälsocoach.

Funmeds marknadsföring innehåller vanliga alternativmedicinska klyschor som "behandlar grundorsaker", "patientcenterad", "individpassad" och "helhetssyn". Argumentationen har mycket gemensamt med den som används av The Institute for Functional Medicine i USA. Överdriften i påståendet "grundorsak" framgår om orsaken till en patients sjukdom är en mutation, som i kroniska leukemier. Men såvitt vi kunnat se gör inte Funmed gentester och behandlar inte medgenterapi trots att grundorsaken för sådana sjukdomar är genetisk.

I presentationen av sin verksamhet gör Funmed en jämförelse med vad de kallar traditionell vård, vilket i detta sammanhang verkar avse konventionell evidensbaserad vård. På Funmeds webbplats och i dr Martins artikel i Socialmedicinsk tidskrift framförs en lång rad svepande beskrivningar som försöker ge sken av en tydlig skillnad mellan evidensbaserad vård (kallad traditionell) och funktionsmedicin när det gäller diagnostik och behandlingar. Exempelvis sägs att evidensbaserad vård behandlar med läkemedel – men det beror naturligtvis på vilken sjukdom eller åkomma det handlar om. Exempelvis behandlas diabetes typ 2 ibland bara med kostomläggning och livsstilsförändringar, vissa psykiska sjukdomar behandlas med beteendeterapi, kroniska smärttillstånd i rörelseapparaten behandlas med fysioterapi, etcetera. Ett annat exempel är påståendet att evidensbaserad vård har fokus på specifika symtom, medan funktionsmedicin har "fokus på hela dig och samspelet mellan kroppens system". Men återigen beror detta förstås på vilka symtom patienten har

och vilken sjukdom det handlar om. Funmeds beskrivning är därför felaktig.

Funmeds bakgrund och organisation

Funmed grundades 2014 av den svenske läkaren Peter Martin som har doktorerat i farmakologi. Företaget beskriver sig som Europas största läkarklinik inom funktionsmedicin. Dr Martin uppger sig själv ha blivit hjälpt av funktionsmedicin. (Det är vanligt inom alternativmedicin att när en person upplever sig ha blivit förbättrad av en viss behandlingsmetod vill hen gärna förmedla den till andra även om det saknas evidens för orsakssamband mellan behandling och tillfrisknande.) Dr Martin har utbildat sig vid Institute for Functional Medicine i USA som grundades av Jeffrey Bland och som har förespråkaren Mark Hyman som företagets styrelseordförande för "clinical affairs". Både Bland och Hyman är "contributing editors" för den alternativmedicinska tidskriften *Alternative Therapies in Health and Medicine* där Hyman tidigare var chefredaktör. Tidskriften har bland annat publicerat artiklar om pseudovetenskapliga metoder som homeopati, akupressur, detox, energimedcin och helbräddagörelse (healing). Hyman har uttalat sig positivt om Donald Trumps val av anti-vaxxaren Robert F. Kennedy Jr. som hälsominister. Hyman har skrivit ett förord till en bok av Kennedy. Hymans webbsida säljer vitamintillskott med en rekommenderad dos av A-vitamin som är mer än sex gånger dagsbehovet till en kostnad av 30 kr/dag. Det är alltså vid Blands och Hymans institut som Martin säger sig ha blivit utbildad i funktionsmedicin.

Funmeds mottagningar finns på tre orter i Sverige: Göteborg, Stockholm och Halmstad. Företaget uppger sig ha cirka 32 anställda varav nio läkare, tio hälsocoacher och fem sjuksköterskor

som även är hälsocoacher. Företaget hade 2023 en omsättning på 36 miljoner kronor. Utöver Funmed AB finns Funmed Academy som ger kurser om funktionsmedicin och säger sig ha utbildat över 200 utövare. Två av Funmed AB:s anställda hälsocoacher driver en podd, Lotta Lagerqvist och Victoria Carinci.

Kosttillskott och andra tveksamma påståenden

Funmed säljer på sin webbplats <https://funmedstore.com> över 200 kosttillskott av vilka flera är tveklaktiga, exempelvis antioxidanter och örtpreparat. Flera experter har varnat för konsekvenserna av tillskott av antioxidanter eftersom dessa skyddar även cancerceller som ofta har förhöjd ämnesomsättning. Därigenom har antioxidanter befunnits bidra till att vissa cancerformer fått ökad spridning. Experter och myndigheter har under lång tid påtalat att för de flesta människor är extra tillskott av vattenlösliga vitaminer meningslösa och fettlösliga kan var skadliga.

Örtpreparatet rosenrot säljs av Funmed för användningsområdet "kognitiv funktion" utan hänvisning till några vetenskapliga studier. På tillverkaren Thornes webbplats står att rosenrotens effekt som adaptogen tillskrivs dess roll att påverka nivåer och aktivitet för neurotransmittorer och att rosenrot förbättrar förmågan för läkare som arbetar nattskift och för läkarstudenter under tentamensperiod. Dessa studier publicerades år 2000 och är av ytterst tveklaktig kvalitet, se analys av Blomkvist, Taube & Larhammar publicerad i *Planta Medica* 2009 samt debattartikel av samma författare i *Dagens Nyheter* 2009-08-18. Såvitt känt har ingen försökt replikera studierna. Nyligen publicerades översiktsartiklar som konkluderar att det fortfarande inte finns underlag för att dra slutsatser om effekten av rosenrot på kognition och mental trötthet.

Funmed säljer även kosttillskottet ashwagandha som består av växten *Withania somnifera* med användningsområdet avslappning och sömn. Denna produkt kommer också från företaget Thorne som på sin webbsida anger att ashwagandha har stöd från många studier för användning för kognitiva funktioner, stress, muskelstyrka, uthållighet och återhämtning, glukosmetabolism, hormonbalans, sexuell funktion och sköldkörteln. När något hävdas ha så många olika effekter brukar det vara ett tecken på att effekterna är dåligt undersökta. Medicinska webbsidor varnar för att *Withania somnifera* kan förorsaka interaktioner med läkemedel och har bieffekter som diarré, huvudvärk, trötthet och illamående. Den bör inte användas under graviditet och amning. Den kan höja testosteronnivån vilket kan förorsaka interaktion med vissa läkemedel mot cancer.

Funmed säljer också ekologiskt smör (!) från företaget Upgrit i Götene. Detta smör är mer än dubbelt så dyrt som ekologiskt smör i vanliga livsmedelsbutiker.

Vilseledande patientbeskrivning

I ovan nämnda webinarium informerades läkaren Linus Mårtensson om företagets verksamhet. Han berättade att det är vanligt att Funmeds patienter har läckande tarm (intestinal hyperpermeabilitet) och hävdade att detta gör att toxiner kan gå igenom tarmslemhinnan och förorsaka autoimmunitet. En fallbeskrivning av patienten "Mia 52 år" med lång-covid och migrän, förtäljde att en Funmeds undersökning påvisat svampöverväxt i tunntarmen. Behandling med probiotika och lågsvavelkost under 2,5 månader sades ha gjort henne betydligt bättre och migränfallen upphörde. Dock är det mycket anmärkningsvärt att det foto som visades av en kvinna med tilltalande utseende visade

sig (efter bildsök på webben) vara en kvinna vars porträtt gör reklam för tandimplantat i Belgien och för gendiagnostik i Kanada. Det är förstås rimligt att en patients porträtt inte kan visas men det är direkt vilseledande att låta en (köpt) reklambild ge sken av att vara en välmående patient.

Avslutande reflektioner

Funmed har byggt sitt koncept på dyra tester och på behandlingar som marknadsförs med löften om fantastiska resultat. Men bakom fasaden finns en verksamhet som saknar tillräcklig vetenskaplig grund, kan skapa oro hos patienterna och belastar den vanliga sjukvården med onödiga undersökningar. Därför får Funmed årets förvillarpris 2024.

Mycket av det som påpekas ovan borde kunna klargöras för Funmed av de välmeriterade professorerna i Funmed:s vetenskapliga innovationsråd.

Dan Larhammar

Prof. molekylär cellbiologi, VoF:s ordf.

Lina Tebbla

Master i biomedicin, Global Technology Manager Diagnostic Services

Mikael Hedeland,

Prof. analytisk farmaceutisk kemi

Samtliga är ledamöter i **Vetenskap och Folkbildnings styrelse**

Länkar till andra granskningar av Funmeds verksamhet och funktionsmedicin

Läkaren Mats Reimer:

- <https://www.dagenssamhalle.se/opinion/gastkronika/vi-maste-bli-bättre-pa-att-skydda-barn-fran-ovetenskaplig-vard/>

Jessica Norrbom och Maria Ahlsén, forskarutbildade i fysiologi:

- <https://poddtoppen.se/podcast/1444785326/frisk-utan-flum-podden/fettlever-och-funktionsmedicin>

Expressens dåvarande medicinjournalist Anna Bäsén:

- <https://www.expressen.se/premium/halsa/anlagelsen-foretag-tjanar-miljoner-pa-bluffdiagnoser-och-preparat/> (2021-10-14)
- <https://www.expressen.se/nyheter/lakare-och-forskare-varnar-for-vaxande-halsotrend-farligt/> (2022-06-05)
- <https://halsoliv.expressen.se/medicin/lakemedel-och-behandling/estelle-blev-underviktig-och-sjukare-av-den-alternativa-vardtrends/> (2022-06-05)

Intervju med Peter Martin:

- <https://www.expressen.se/tv/livsstil/halsoliv/peter-martin-folk-ar-uppenbarligen-villiga-att-beta-/-/>
- <https://halsoliv.expressen.se/fragasvar-intervju-med-funmeds-grundare-peter-martin/> 2022-06-05

McGill University Office for Science and Society

- <https://www.mcgill.ca/oss/article/health-videos-quackery/cracked-science-31-functional-medicine>

Wikipedia på engelska:

- https://en.wikipedia.org/wiki/Functional_medicine

Läkaren Harriet Hall

- <https://www.youtube.com/watch?v=LhoJgdR6bV0>

Om antioxidanter:

- Intervju med professor Martin Bergö, prorektor vid Karolinska Institutet, och docent Ingrid Larsson vid Sahlgrenska akademien om kosttillskott, särskilt antioxidanter: <https://www.dn.se/sverige/kosttillskott-dalig-ide-om-du-har-en-dold-tumor/>
- Livsmedelsverket: <https://www.livsmedelsverket.se/livsmedel-och-innehall/kosttillskott/vem-behover-extra-vitaminer>
- Ledare av Fredrik Hedlund i Svensk Farmaci 2022-09-29: "Dags att slänga ut kosttillskotten från apoteken"
- <https://www.svenskfarmaci.se/2022/09/29/dags-att-slanga-ut-kosttillskotten-fran-apoteken/>

Kritisk granskning av rosenrot:

- Josefina Blomkvist, Adam Taube och Dan Larhammar: "Perspective on Roseroot (*Rhodiola rosea*) studies". *Planta Medica* 2009.

Beskrivning av ashwagandha och dess biverkningar

- <https://www.webmd.com/vitamins/ai/ingredientmono-953/ashwagandha>

Länkar till Funmeds egna beskrivningar av verksamheten

- <https://www.funmed.se>
- <https://www.funmedacademy.se/vad-ar-funktionsmedicin>
- Socialmedicinsk tidskrift 3/2021, artikel av dr Peter Martin: <https://player.fm/series/hlsosnack-med-lotta-och-victoria-1521228/ep-283-forskningsspaning-med-peter-martin-sa-bra-funkar-funktionsmedicin>
- Svar från Funmed på kritiken från Expressen och Mats Reimer: <https://www.mynewsdesk.com/se/funmed/pressreleases/funmed-inkommer-med-raettelse-till-expressen-3138357> (2021-10-21)

Om könsbekräftande vård

Alla människor som någonsin levt har fötts av en kvinna som befruktats av en man. Kön är som biologiskt begrepp strikt binärt, för det finns bara två sorters könsceller: få men stora trögrörliga ägg och myriader av små snabbörliga spermier. Våra kroppar är utifrån vår roll i fortplantningen byggda på två olika sätt. Efter att ägget befruktats och börjat dela sig blir varenda cell i våra vävnader antingen manlig eller kvinnlig, och det är därför omöjligt för människor att på riktigt byta kön.

Det finns vissa djur som byter kön, men det betyder då att de också kan ändra vilken sorts könsceller som produceras. Det finns också djur där könet inte bestäms vid befruktningen utan av vid vilken temperatur embryot utvecklas. Men faktum kvarstår: det finns bara två kön.

Några hävdar att kön tvärtom skulle vara ett spektrum, och då används ofta patienter med avvikande utveckling av inre eller yttre könsorgan som slagträn i debatten. Men att det finns mycket sällsynta sjukdomar som någon gång gör barnet svårt att könsbestämma, det ändrar inte på att i grunden är kön binärt. Exempelvis är halten av testosteron binär: ingen frisk kvinnas nivå av manligt könshormon kommer i närheten av den lägsta nivå som ses hos friska män.

De som vill stötta de personer som upplever könsdysfori har ibland hamnat i ett pseudovetenskapligt förnekande av de biologiska könens binära natur, det mest ökända exemplet är kanske den tidigare ansedda populärvetenskapliga tidskriften *Scientific American*. Ett sätt att driva denna radikala transaktivistiska agenda har varit att etablera ett nyspråk som tyvärr även vården ibland anslutit sig till.

Det påstås då att könet ”tilldelas” vid födelsen, när det i själva verket är barnmorskan som konstaterar den nyföddes kön. Jag har själv undersökt tusentals barn utan att en enda gång vara oenig med barnmorskans bedömning. Vidare talas om ”könsbekräftande” vård när det handlar om att tillföra syntetiska könskonträra hormoner (alltså ge östrogen till män och vice versa) eller att med plastikkirurgi förändra en tidigare frisk kropp för att yttligt likna det motsatta könet.

Förr var transsexualism ett sällsynt psykiatriskt tillstånd, men under innevarande millennium har förekomsten av upplevd könsinkongruens exploderat utan att vi egentligen vet varför. I många år har jag försökt att förstå de som idag klumpas samman som ”transpersoner”, och här följer den indelning jag finner mest begriplig.

Det har alltid funnits barn som, långt före puberteten, i lek och intressen betett sig könsatypiskt, som feminina pojkar eller pojkflickor. En del av dessa barn uppfattar sig tillhöra det andra könet och kan känna det som om de fötts i fel kropp. Men om naturen får ha sin gång och de genomgår en naturlig pubertet kommer en stor majoritet sedan vara nöjda med sin vuxna kropp, men många av dem kommer visa sig vara gay eller bi. Man kan se det som ett homosexuellt spektrum, för i den mån några som vuxna fortfarande upplever könsdysfori är deras sexuella attraktion i regel homosexuell, en sådan transkvinna attraheras av män.

I kontrast till detta finns det en grupp män som levt manliga liv, ofta med fru och barn, men dragits till att i smyg klä sig i kvinnokläder. De kan sägas utgöra

ett transvestitspektrum där några i mogen ålder vill gå längre och leva öppet i en kvinnlig könsroll, med östrogen få riktiga bröst och någon gång även opereras genitalt. Dessa transkvinnor är fortfarande heterosexuella och attraheras av kvinnor, och många fortsätter trots ”könsbytet” parrelationen med sina barns mor. En del forskare benämner detta som AGP; autogynefil, att njuta av att uppleva sig vara (stereotyp) kvinnlig.

Båda ovan nämnda grupper domineras av pojkar/män, men mellan dessa två åldersgrupper finns en helt ny växande gupp, dominerad av tonårsflickor och unga kvinnor, som ofta relativt plötsligt blivit övertygade om att de har en annan könsidentitet än den biologiska. Det har visat sig att de flesta i denna grupp har olika andra psykiatriska diagnoser, ofta autism, och här anser en del forskare att det rör sig om en social smitta, en slags kultursjukdom. En term som föreslagits är ROGD, rapid onset gender dysphoria.

Oavsett om indelningen ovan kommer visa sig stämma eller ej finns det helt klart personer med transsexualism som får ett lite bättre liv om vården hjälper till med att ändra kroppen så att den liknar motsatt kön. Det svåra är dock att veta om detta verkligen hjälper i längden eller om personen kommer känna annorlunda i framtiden och då ångra oåterkalleliga förändringar av en kropp som från början var helt frisk, men nu behöver livslång vård. Av detta skäl borde vården vänta med könskonträra hormoner och könskirurgi tills hjärnan mognat; 25 år kunde vara en lämplig åldersgräns.

Mats Reimer

Barnläkare och långvarig folkbildare om kvacksalveri och alternativmedicin

”Flummet måste ut ur folkhälsan”

Folkhälsomyndigheten har fått i uppdrag av regeringen att utreda begreppet ”existentiell hälsa”, något Torbjörn Tännsjö ställer sig djupt kritisk till. I en text på DN Debatt 2025-02-16 menar han att det antingen rör sig om ett otydligt och flummigt begrepp eller om ett uttryck för en viss religiös och filosofisk övertygelse som inte hör hemma i svensk sjukvård. Hans argumentation kretsar kring hur ”existentiell hälsa” skulle kunna definieras och vilka konsekvenser det kan få om man försöker införliva detta med vården.

För det första pekar Tännsjö på att Folkhälsomyndigheten redan i en delrapport uppgett att det är svårt att ge en entydig definition av existentiell hälsa. Han anser att även om myndigheten hade arbetat mer systematiskt, hade slutsatsen blivit densamma: begreppet har ingen självklar plats i hälso- och sjukvården. Detta är extra problematiskt i och med att området berör djupt filosofiska frågor som dödens natur, meningen med livet, Guds eventuella existens och moraliska sanningars status – frågor som traditionellt behandlas av filosofer snarare än av medicinsk expertis.

Tännsjö presenterar därefter tre möjliga tolkningar av begreppet. Den första är att existentiell hälsa skulle innebära att en person har löst, eller åtminstone kommit fram till klara slutsatser om, de existentiella frågorna. Detta skulle då innebära en slags ”korrekt” förståelse av vårt mänskliga läge. Även om många säkert önskar en sådan förståelse, menar han att detta inte är något som sjukvården kan eller bör hantera. Han gör här en tydlig skillnad mellan hälsa i vardaglig mening (som ofta handlar om kroppsligt välbefinnande och fungerande funktioner) och den intellektuella eller andliga dimension som existentiell hälsa skulle kunna stå för.

I sin andra tolkning diskuterar Tännsjö möjligheten att reflektion över existentiella frågor i sig skulle leda till bättre fysisk hälsa, exempelvis genom sänkt blodtryck eller förbättrade blodsockervärden. Om det vore sant, framhåller han med viss ironisk glädje, skulle det kunna betyda nya arbetsmöjligheter för moralfilosofer som då skulle kunna ”förskrivas” av läkare. Han konstaterar dock att de studier som pekar på en sådan koppling oftast visar

att förbättrad hälsa kommer av konkreta livsstilsförändringar, snarare än av själva tankearbetet. Därför finner han inte skäl att ge reflektion över existentiella frågor en särskild plats som medicinsk metod.

Slutligen tar Tännsjö upp en mer religiös tolkning av existentiell hälsa, nämligen att en viss tro – exempelvis på Gud, moralisk ordning eller en mening som garanteras uppifrån – kan ge frid och därigenom förbättrad hälsa. Även om en sådan tro kan ge människor tröst och bättre värden för blodtryck eller vikt, argumenterar han att det är fel av vården att uppmuntra en specifik livsåskådning. Skulle tron dessutom visa sig vara falsk, blir den en livslögn som man inte kan anse att staten ska främja.

Sammanfattningsvis menar Tännsjö att existentiell hälsa, oavsett vilken tolkning man använder, är otjänlig som folkhälsobegrepp. Han uppmanar därför Folkhälsomyndighetens ledning att avvisa uppdraget och värna sjukvården från vad han betraktar som rent flum.

Torbjörn Tännsjö *Sammanfattning av ”Flummet måste ut ur folkhälsan” från DN Debatt 2025-02-16*

Problemen med "existentiell hälsa" – i dialog med Torbjörn Tännsjö

Du har reagerat mot uttrycket existentiell hälsa och pratat om flum. Vilket är problemet?

Problemet är att då religiösa och flummigt filosofiska tankar ses som medel till hälsa måste vi tala om kvacksalveri. Och sådant är ofta farligt. I bästa fall är det harmlöst, en onödig kostnad, i värsta fall är det vilseledande och får patienter att välja bort vård som har ett stöd i vetenskap och beprövad erfarenhet.

Vilka är exemplen?

Om vi tar det harmlösa först, clownen i vården! De gör, då de lyckas, stor nytta genom att göra vardagen lättare för barn och ibland äldre, som tvingas tillbringa långa tider på sjukhus. Här finns inte heller någon risk för sammanblandning. Deras roll är klar. De underhåller, de botar inga sjukdomar.

Och mera?

Religionen vid våra sjukhus är ibland lika harmlös som clownerna. Patienter som är bundna för lång tid vid en sjuksäng erbjuds religiösa tjänster, som de önskar men inte skulle kunna erhålla utan sjukhuskyrkan. Hit hör samtal med en förhoppningsvis förstående präst, nattvard om så önskas och bön. Men just bönen kan vara problematisk. Det finns en risk att den får ersätta verkliga terapier. Och det finns värre exempel än så. Tänk på den unga

tvåbarnsmodern, som blodvägrar sig till döds. Representanter för församlingen, de äldste i Jehovas vittnen, ber för henne och försöker stärka hennes mod när hon väljer döden framför en blodtransfusion – ett verkligt exempel som jag diskuterat. Visst måste sådant tolereras i ett demokratiskt och sekulariserat samhälle, men det får inte uppfattas som en del av vården.

Vad sägs då om filosoferna?

"Riktiga", professionella filosofer, brukar föreläsa vid vårdutbildningar. Det har jag ofta och gärna gjort och jag tror det tillgodoser ett behov. Men professionella filosofer är aldrig en del av själva vården. Vi uppträder inte på kliniken i möte med patienterna. Där kan man emellertid numera stöta på filosofiska och existentiella samtal i regi av Svenska Sällskapet för Filosofisk Praxis. Vid åtminstone en sjukhusinrättning har de fått en roll att spela där pretentionen verkligen är att bota sjuka. "Det är tufft ibland att famla, känna, ta ställning och agera i livets pågående ström. Vid trauman, förlust, kronisk sjukdom, är det ofta akut att reflektera över existentiella frågor. Det mångåriga arbete med existentiella samtal som initierats via Spinalis på Aleris Rehab Station vittnar om samtalens värde i sig", skriver de på sin hemsida i en replik till mitt inlägg på DN Debatt. Detta fick mig att ställa fem frågor:

1. Vilken är omfattningen på den verksamhet med "existentiella samtal", som bedrivs vid Spinalis på Aleris Rehab Station?
2. Vilken är den samlade kostnaden för denna verksamhet?
3. Vilka arvoden utbetalas till dem som leder existentiella samtal?
4. Vilka är de personer som bedriver dessa samtal?
5. Har verksamheten utvärderats? Hur, i så fall, och med vilket resultat?

Det har visat sig omöjligt så här långt att få närmare information om denna verksamhet. Men av mail jag fått förstår jag att det handlar om en omfattande verksamhet, initierad 2010 och inspirerad av Lou Marinoff och hans bok med den skicksedigra titeln Platon inte Prozak. I ett projekt med stöd från Arvsfonden besökte han kliniken och "examinerade" personer som skulle leda existentiella samtal. Det framgår av svaret jag fått att de som utbildats för, och lett dessa samtal, är nöjda med sin egen insats. Man skulle önskat sig en vetenskaplig utvärdering.

Sällskapet som svarat mig utgörs väsentligen av en grupp glada amatörer, vilka arrangerar filosofiska samtal. Detta är normalt oskyldigt och säkert ofta av värde. Vad man gör är att man försöker efterhärma filosofiska samtal i Sokrates efterföljd. Man inbjuder

till fri spekulering kring traditionella filosofiska ämnen. Man påstår ibland att man tillämpar en särskild ”filosofisk metod”, men det handlar endast om samtalsmetodik. Denna verksamhet är nog underhållande och engagerande för många som deltar. Hos en och annan väcks kanske också ett äkta intresse för filosofi — och en insikt om att vägen till kunskap och förståelse av ämnet är lång och mödosam. Men som en del av sjukvården där syftet är att främja patienters hälsa har detta ingen legitim plats.

Men var inte dialogen redan Platons verktyg?

Det är något tragikomiskt i tron att man lånat filosofisk metod från Platon. Platon valde ofta att uttrycka

sina tankar i dialogform med Sokrates som protagonist. Vissa av dialogerna håller litterärt hög klass. Det kan vara underhållande att försöka efterhärma dem i ett slags filosofiska rollspel. Sanningen är dock att Platon ofta uttrycker svåra och djupsinniga ståndpunkter i dessa riggade dialoger, som går förlorade vid en ytlig läsning. Då man lajvar Sokrates gör man Platon på intet sätt rättvisa.

Är alltså Sällskapet för filosofisk praxis problematiskt?

Jag uttryckte skepsis då de filosofiska samtalen via Norge sökte sig till vårt land. Det fanns ett ibland uttalat (Platon i stället för Prozak), ofta outtalat löfte om att sådana samtal skulle kunna leda till bättre hälsa. När man skapar sådana

förväntningar rör man sig nära gränsen till kvacksalveri. Om man får ekonomiskt understöd av regioner för att verka inom den reguljära sjukvården i syfte att främja (den existentiella) hälsan hos patienter överskrider man den. Sällskapet borde besinna sina inneboende begränsningar. Men ansvaret för att gränsen mot kvacksalveri upprätthålls vilar på vårdgivaren.

Torbjörn Tännsjö
(& Patrik Lindenfors)

Gudomlig placebo

I en diskussion om kvacksalveri är det lätt att tänka på skojare i vit rock eller påstådda mirakelkurer utan vetenskaplig grund. Men kvacksalveri kan även beröra bredare fenomen, som när religiösa och andliga metoder lovar hälsa och bot utan egentlig medicinsk verkan. Det här har jag sammanfattat i en forskningsartikel från 2019: *Divine Placebo: Health and the Evolution of Religion*. I artikeln går jag igenom hur religiös praktik kan påverka människors hälsa, bland annat genom livsstil, sociala nätverk och placeboeffekter.

Artikeln tar sin början i frågan om varför religion finns överallt och vad dess potentiella hälsofördelar kan ha betytt för dess spridning. Det finns religion i alla kända mänskliga samhällen, vilket lett till att forskare sökt universella förklaringar. Här finns tre centrala observationer av religiös påverkan på hälsan (1) religiösa behandlingar bygger ofta inte på faktiska, aktiva ingredienser, utan på rituella eller andliga metoder som bäst kan beskrivas som placebo; (2) när religiositet ger faktiska hälsofördelar, handlar det oftast om påverkan från en mer hälsosam livsstil och effekten att vara inbäddad i sociala nätverk – inte om mirakel; (3) det finns påtagliga likheter mellan religiösa ”helande” ritualer och de metoder inom alternativmedicin som framkallar placeboeffekter. Alla dessa tre vägar betyder att det kan uppstå såväl verkliga som inbillade hälsoeffekter vid religiös praktik, något som i förlängningen kan få religion att framstå som verksam behandling och därmed vidmakthållas kulturellt.

Historiskt finns åtskilliga exempel på vad man i dag skulle kalla kvacksalveri med religiösa förtecken. Ett av mina exempel är vallfartsorten Lourdes i Frankrike, där miljontals människor

varje år söker bot genom att bada i eller dricka det ”mirakulösa” vattnet. Pilgrimerna kommer i hopp om helande, trots att framgångsstatistiken är marginell – den är faktiskt långt under den spontana tillbakagången man kan för en del sjukdomar, som cancer.

Ett annat exempel är ifugao-folket på Filippinerna, vilka menar att sjukdomar orsakas av olika andar. Patienten själv ligger ofta passiv och orörd i riten, medan offerritualer och böner riktas till de övernaturliga krafterna. Här finns ingen aktiv medicinsk substans eller åtgärd som angriper en mikrob eller reparerar en kroppsskada. Ändå kan patienter rapportera viss förbättring, vilket med stor sannolikhet är kopplat till placeborespons eller naturlig förbättring över tid, som sedan felaktigt tillskrivs helandeceremonin.

Ett annat tema i min genomgång är forskning som visar korrelationer mellan religiositet och hälsa, framför allt i USA. Statistiska samband antyder att religiösa personer i vissa kontexter röker mindre, stressar mindre, motionerar mer och har tillgång till tätare sociala nätverk. Dessutom kan gudstjänster och trosgemenskaper ge en känsla av meningsfullhet. Allt detta bidrar ofta till bättre självskattad hälsa och ibland även mätbara effekter, exempelvis lägre blodtryck och lägre kolesterolnivåer

Men den positiva kopplingen återfinns inte överallt. I vissa delar av världen – där religiositet inte är norm – tycks icke-religiösa personer snarare rapportera bättre hälsa än religiösa. Bakom många av dessa samband ligger alltså snarare olika livsstilsfaktorer och sociala mönster än någon övernaturlig kraft.

Kärnan i min genomgång är dock placebo: den effekt som uppstår när en

person är övertygad om att en behandling ska fungera, vilket i sin tur kan dämpa smärta, minska oro eller till och med trigga kroppens egna läkningsmekanismer. Här finns mycket från placeboforskningen att dra ifrån. Dyr medicin fungerar bättre än billig, en snygg, märkesförpackad sockerpillerbehandling ger ofta starkare effekt än ett billigt piller utan varumärke, och så vidare.

Religiösa ritualer, böner och symbolik kan skapa liknande förväntningar: när en människa tror starkt på ett gudomligt ingripande eller en andlig process, aktiveras likartade biologiska och psykologiska mekanismer som när en patient blir lugn av en vitrocksklädd läkares förtroendeingivande samtal. Men det finns också noceboeffekter, en negativ version av placebo, där negativa förväntningar i stället kan ge ökade smärtor och sämre hälsa. Det är inte svårt att se parallellen till religiösa föreställningar om förbannelser och onda andar – om man är övertygad om att vara besatt kan det ge starka sjukdomssymptom.

Att vissa helandemetoder kan klassas som kvacksalveri blir tydligt där riterna saknar varje aktiv, medicinsk komponent, men ändå lyckas övertyga människor om att de funnit bot. Förklaringen är inte att det mystiska egentligen är verkningslöst – tvärtom kan själva ritualen, tron och det sociala sammanhanget ge påtagliga psykologiska och ibland fysiologiska effekter. Men i ett vetenskapligt ljus saknas sakliga bevis för att en allsmäktig gud, en anmodad skyddsande eller en dyrt köpt mirakelolja botar på det sätt som utlovas. Stora delar av mänsklighetens historiska och nutida andliga läkekonst kokar egentligen ner till att man manip-

ulerar förväntningar, inre föreställningar och gruppstöd i stället för att behandla sjukdomsorsaken.

Förklaringen till varför religion har en så dominerande plats i människors liv genom historien kan därför också sökas i hur religiösa helandemetoder faktiskt kan skapa vissa faktiska (om än indirekta) hälsofördelar och upplevda förbättringar. Den evolutionära hypotesen är att positiva effekter på hälsan, oavsett om de är verkliga eller uppfattade, gynnar både individens chanser att överleva och föra vidare gener, och samtidigt stärker själva religionens kulturella spridning. I ett samhälle där ritualerna upplevs ge förbättring av sjukdomar, blir tron mer attraktiv. Denna positiva feedbackmekanism cirkel har sannolikt bidragit till att religioner – och deras tillhörande helandetraditioner – bevarats och formats genom både biologisk och kulturell evolution.

Från ett kvacksalveriperspektiv kan det vara det intressant att beakta hur religiösa helare och självutnämnda gurus kan locka anhängare med samma typ

av löften som högtravande marknadsföring av verkningslösa preparat. I båda fallen drar man nytta av människors hopp, ibland desperation, och vår naturliga benägenhet att vilja tro på enkla lösningar.

Placebomekanismerna är djupt mänskliga och kan få vem som helst, oavsett bildningsnivå, att uppleva viss lindring. Dessutom har gruppgemenskap och socialt stöd en egen, tydligt hälsofrämjande effekt. Detta gör det svårt att helt avfärda alla religiösa (eller alternativa) metoder som irrelevanta, eftersom vissa effekter bevisligen existerar. Men om man är angelägen om att främja verklig hälsa med evidensbaserad vård, måste man vara medveten om att denna typ av självläkning snarare handlar om förändrade förväntningar, stressminskning och socialt stöd – inte om att man trollar bort bakterier eller tumörer med magi.

En del aspekter av religion kan också ha medfört sundare livsstil (till exempel avhållsamhet från alkohol och droger), medan andra aspekter byggt

på rena placeboformer, som stark tro på botande genom böner eller ritualer. Sammantaget har detta kunnat hjälpa religionens övertag i många samhällen: den som blir ”botad” – eller bara mår bättre av gemenskapen – tackar i regel ritualen, prästen eller gudomen. Och i de fall där någon inte blir bättre finns alltid nya förklaringar redo: man hade inte tillräcklig tro, det var en annan ande som störde, eller så satte högre makter patienten på prov.

Religion fungerar delvis som en social variant av placebo, och placebo är inte nödvändigtvis värdelöst – det är bara inte vad det utges för att vara. I stället för en gudomlig eller magisk kraft är det kroppen och psyket själva som, via komplexa processer, ger lindring eller ökat välbefinnande. Genom att förstå dessa mekanismer kan vi kanske bättre genomskåda nyare former av mirakelkurer och hjälpa människor att skilja mellan det som verkligen hjälper och det som mest säljs in med vackra ord och storslagna löften.

Patrik Lindenfors

Anti-woke är det nya woke

På toppen av kullen av kvacksalveri går att ståtligt skåda: anti-wokers. De lever i en märklig bubbla som är fascinerande att beskåda utifrån. I denna artikel tänkte jag lyfta de mest roande motsägelsefulla dragen hos anti-wokers. Jag vill dock säga att anti-woke är ett begrepp som i sig är svårt att definiera, varav denna text utgår från min definition av anti-woke.

Identitetspolitik

Identitetspolitik är någonting anti-wokers vänder sig ifrån och högljutt förkastar. Detta är ironiskt med tanke på att många anti-wokers inte sällan starkt identifierar sig nationalistiskt utifrån sin nationella tillhörighet, vilket är identitetspolitik. Likaså finns det, i åtminstone USA, starka kopplingar mellan anti-woke-rörelsen och kristna samfund. Och någonting som ofta är viktigt för kristna är den kristna identiteten. Därtill, om en person är anti-woke, har denne identifierat sig som någonting. Jag skulle därför säga att anti-woke-rörelsen är en identitetspolitisk rörelse men som har identitets-dysfori.

Cancel culture

Någonting som anti-wokers ofta anklagar vänsteranhängare för att bedriva är cancel culture. Även här är det svårt att inte börja slå på den ironiska trumman. För minns ni när den transsexuella influencern Dulan Mulvaney prydde Bud Light-ölburken? Vad hotade anti-wokers med att göra då? Att inte köpa Budweiser något mer, vilket är cancel culture. Catch frasen "go woke, go broke" är ett annat exempel på anti-wokers cancel culture-entusiasm.

Yttrandefrihet

Anti-wokers säger sig vara kämpar för yttrandefriheten, samtidigt som de anstränger sig hårt för att inskränka den. Ett bra exempel är när spelstudion Bethesda i spelet Starfield lät sina spelare få valet att göra sina karaktär icke-binära. Detta val påverkar inte spelare som väljer att spela som man eller kvinna, för dem är spelet precis som vanligt utan några icke-binära inslag. Detta till trots gick anti-wokers i takt över att ens möjligheten fanns och att icke-binära gavs detta utrymme. En spelare blev så upprörd att denne till och med skapade en mod för att ta bort valmöjligheten ur spelet. Man ville alltså censurera Bethesdas spel, vilket är motsatsen till yttrandefrihet.

Indoktrinering

Indoktrinering är något som anti-wokers anklagar allt och alla för. Antingen är det transpersoner som indoktrinerar barn eller så är det socialister som vill införa ett kommunistiskt valde på Jorden. Vad gör då anti-wokers när de får politisk makt? De ger sig på skolväsendet. Donald Trump är ett tydligt exempel på detta. Varför? Därför att de vill indoktrinera barn, unga och studenter med sina anti-woke-värderingar. Anti-wokers är de facto positivt inställda till indoktrinering, så länge det är rätt slags typ.

Meritokrati

Någonting många anti-wokers vurmar för är meritokrati. Att man är emot kvotering av minoriteter då man anser att de ska "förtjäna" sina positioner utifrån meriter. Samtidigt när personer gör det, anklagas de så klart för att vara woke. Det finns många exempel på detta såsom skådespelare som slitit

hårt i sina karriärer för att få ledande roller, men när de kommer någonstans i karriären anklagas filmerna för att vara woke eftersom de råkar tillhöra en minoritet. Deras meriter bryr sig ingen om. Således är anti-wokers anti-meritokratiska.

PK-kultur

Anti-wokers avskyr som bekant politisk korrekthet vilket, återigen, är ironiskt eftersom de skapar sin egna PK-kultur. Inom anti-woke är det så klart inte PK att vara för mångfald eller att vara för en mänsklig asyl- liksom flyktingpolitik. Om du är det är du inte PK enligt anti-wokers. Och du måste ju vara PK om du är anti-woke.

Men får jag nu lov att som avslutning bjuda på någonting meta-ironiskt? Två saker som jag inte ens nämnt som anti-wokers avskyr är etablissemang och marxism. Varför avskyr anti-wokers etablissemang? För att de har tappat kopplingen till sina maktthavare. Marx menade att människan i och med industrialismens framfart skulle komma att tappa kontakten med hur en produkt blir till. Alltså att vi, när vi håller en sko i handen som vi har köpt i en butik, inte längre har en aning om hur skon egentligen har blivit till. Samma sak kan faktiskt sägas om anti-wokers och deras förakt för etablissemang, det är ett resultat av att de tappat kontakten med den politiska beslutskedjan och hur politik blir till. Anti-wokers bekräftar på så vis Marx tes genom sitt beteende.

Med det sagt, anti-woke har blivit det nya woke. Och det kommer bli skönt när denna era av censur, PK-kultur, indoktrinering, cancel culture och identitetspolitik är över.

Vera-Linn Lanängen

Det finns alternativ till religiösa ceremonier

I DN Kultur (8/2) funderar Tara Moshizi på varför hennes bekanta döper sina barn i kyrkan trots att de aldrig har nämnt ett ord om andlighet eller tro. ”Det är ju tradition” svarar en av de nyblivna föräldrarna. Och det kanske är den generella förklaringen på varför föräldrar ”fejkar kristendom” just vid ett barndop.

Att ha ceremonier vid viktiga händelser i livet tycks vara ett allmänmänskligt behov. När människor föds, blir vuxna, har valt en livspartner eller avlidit vill vi samlas för någon typ av ceremoni. Detta oavsett tidsepok eller plats på vår planet. Traditionellt har religioner och dess företrädare nära nog haft monopol på dessa ceremonier.

Men givetvis är det inget som säger att en ceremoni vid en viktig händelse i livet måste ha ett religiöst innehåll. Kanske beror traditionen att döpa barn i kyrkan på att alternativen inte är så spridda och kända?

Förbundet Humanisterna har länge hållt barnvälkomnanden, konfirmationer, vigslar och begravningar baserat på en sekulärt humanistisk livsåskådning, utan religiösa inslag. Ceremonier som kan handla om livet, döden, kärlek, förhoppningar, medmänskliga relationer, och allt annat som hör till att vara människa. Musik och poesi ingår ofta, men format och innehåll bestäms från gång till gång.

Det borde alltså inte vara nödvändigt för någon förälder att fejka kristendom, judendom, islam eller någon annan religiös tro. Det är naturligtvis inte heller nödvändigt att ett nyfött barn ska välkomnas in i en gudsgemenskap. Det går ju utmärkt för barnet att låta

döpa sig senare i livet om hen landar i en religiös livsåskådning. Förbundet Humanisterna tycker inte att man ska fejka någonting alls.

När man ser alla kyrkor ute i landet är det lätt att tro att kristendomen fortfarande är samhällsbärande. Men de flesta människor idag är ickeetroende och söker annan social gemenskap. Därför är det relevant att berätta att

Humanisterna och andra organisationer erbjuder vackra och meningsfulla ceremonier där ni kan vara er själva. På riktigt.

David Rönnegard
Ordförande Humanisterna

Ulf Gustafsson
Förbundssekreterare Humanisterna

Magnus Timmerby
Styrelseledamot Humanisterna

Rapport från Tyskland

Vad kan vi vänta oss efter valet?

Den nu avgående regeringen lämnar ett kaos efter sig. Stora förändringar är på gång. Stora problem måste lösas. Så man fruktar att många frågor kommer att bli liggande när den nya regeringen tillträder. Det gäller nog också de ofta yttrade önsknings- och motioner om rensning i förhållande mellan Stat och Kyrka/Trossamfundet. De sekulära organisationerna (som samlas under samarbetsnamnet ”Konfessionslösa och Ateister”*) hade efter valet 2021 förhoppningen att några grundläggande ändringar de länge har kämpat för, skulle genomföras. Dessa faller under den juridiska termen Statskyrkorätt (Staatskirchenechts). Men inte mycket hände, och en ny regering lovar inte bättre. Tvärtom så fruktar man samhällspolitiska tillbakasteg.

Utgångsläget 2021 var löftesrikt. De demokratiska partierna hade de senaste åren tagit upp förslag från de sekulära föreningarna/organisationerna. Det verkade som att två av de viktigaste fordringarna antligen skulle få stöd:

1. Att strikt skilja stat från kyrkor/trossamfund
2. Att lägga ner statsbidragen som går till dessa.

Så hade ett samarbete startat mellan Liberalerna (FDP), De gröna (Die Grünen) och vänsterpartiet (Die Linken) med ett gemensamt förslag. De sexuella missbruk-skandalerna hade lämnat djupa spår, och Kyrkorna – den katolska mer än den lutherska – blev mer och mer defensiva. Man förlorade medlemmar, stöd och anseende. Så den år 2021 nygrundade regeringen som gav sig själv det lite dryga ledordet ”Att våga mer framsteg” (en anspelning på Willy Brandts slagord ”Att våga mer demokrati”) ville ta itu med dessa frågor.

Skolfrågorna lämnas här därhän – de är enligt Förbundsrfattningen inom delstaternas autonoma lagområde.

Målet var att reformera den kyrkliga arbetsrätten. Denna kan till exempel fordra att anställd personal inom katolska institutioner inte ska vara skilda eller leva i samboförhållanden. De kan bli avskedade på sådana grunder. De evangeliska institutionerna har mindre stränga anställningsregler, men är inte utan. Vad gäller Arbetsrätten så möttes representanter från fackförbunden, politiska och kyrkliga instanser i slutna rum. Men allt som följde var att de enades om att låta ett ”prövningsutskott” arbeta fram ett förslag.

Vem som drev vilken lobby mot detta offentliggjordes inte. Så inget har heller kommit ut av detta försök. Det är betänkligt, för såväl befolkningen som kyrkans medlemmar önskar sedan länge grundläggande ändringar. Dessutom beslutades då, att i dialog med delstaterna och Kyrkorna, skapa en grundlagsändring för att säkra en ram för hur statliga bidragsformer skulle lösas upp. Det fanns hopp.

Men redan i det första gemensamma lagförslaget så bröt skillnaderna fram. Inte minst delstaterna visade mycket lite vilja till samarbete. Flera visade på vilka stora kostnader staten skulle behöva stå för inom olika sociala områden. Det var allmänt känt hur mycket arbete för integration av flyktingar, rådgivningsarbete, social nödhjälp osv. antagligen inte skulle kunna övertas av de statliga insatserna på grund av deras dåliga finanser. Det stämmer att mycket utöver de statliga, delstatliga, kommunala insatserna utförs av kyrkliga initiativ inom det civila samhället som är starkt.

Vad händer om de allt starkare högerextrema krafterna tar plats i de politiska besluten? Här följer en kort sammanfattning av vad som står i de valprogrammen:

CDU (Christlich demokratische Union) som ju har det kristliga ordet i partinamnet, är inte, har heller aldrig varit, särskilt intresserad av de konfessionslösa väljarna. Förutom att partiet bekänner sig till grundlagens skydd av religionsfrihet och också för minoritetens rätt till annorlunda världsåskådning, så betonar de att Tyskland historiskt, kulturellt och värderingsmässigt är djupt präglad av kristendomen. Religionsundervisning vill de förstärka i skolorna. Diskriminering är inte ett centralt tema. Vad gäller Islam så förordar de att moskéer som predikar hat och antisemitism stängs. Men det står också att utbildning av Imamer ska få statligt stöd som alla religionslärare, och att sociala åtagande av muslimska organisationer ska, som för andra, vara bidragsberättigade.

Om de två huvudfrågorna (se ovan) sägs ingenting.

AfD (Alternative für Deutschland) visar upp en häpnadsväckande kunskap i att använda sig av positivt besatta ord, utan att de återspeglas i texten som följer. Så talas om frihet, självbestämmande, avstånd från förtryck. Sedan finner man mycket som enbart går emot Islam. Teologiska studier ska avskaffas, universiteten och vetenskapen rensas från politiskt konstruerade ”resultat”. Muslimska kvinnors förtryck nämns, men inget i den följande texten går in på något förslag att motarbeta detta. Religionsundervisning ska stärkas men bara som Islam-kritik. Däremot nämns

ofta ”Tysklands självbestämmerätt” och mycket som har att göra med konspirationsteorier.

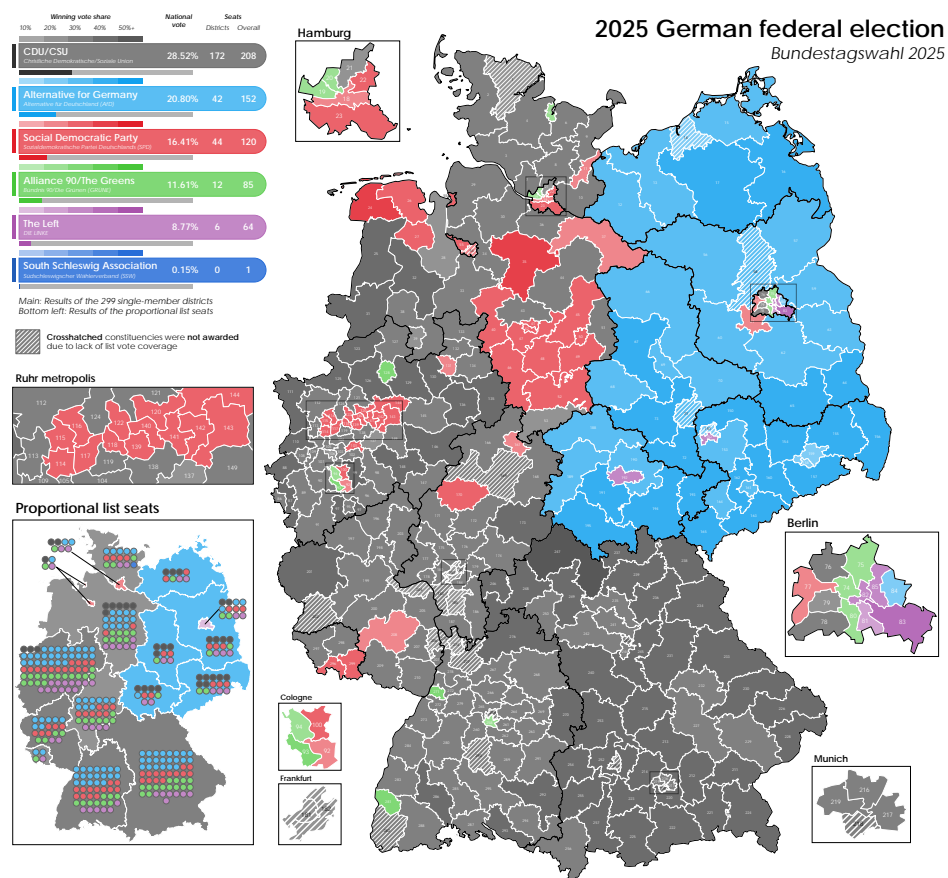
Inget om de två grundläggande frågorna.

BSW (Bündnis Sarah Wagenknecht) har inget i programmet som gäller religionspolitik, utom när ”islamiskt våld” nämns. Något svar på de ovan diskuterade frågorna eller sekulära intressen tycks inte ha fått plats ännu i ett ytterst magert partiprogram.

SPD (Sozialdemokratische Partei Deutschlands) uttalar sig bara allmänt: ”Kyrkor och Trossamfund utträttar många värdefulla bidrag till vår gemenskap. Vi främjar den dialogen mellan religioner och skyddar religionsfriheten för att stärka mångfalden i vårt samhälle som vi ser som en chans för ett öppet Visamhälle”. Ingenting står om de arbetsrättsliga fordringarna, eller andra reformer. Om Islam står ingenting, förutom att en Task Force ska inrättas mot Islamistiska nätverk.

Bündnis 90/Die Grünen har heller inte skrivit in något om religionspolitik. Det är förvånansvärt för det partiet har under de föregångna 30 åren alltid ställt fordringar på att Stat och Kyrkor måste skiljas åt. Partiet reducerar sina ställningstagande här till att fordra ”ett mångfaldigt samhälle utan diskriminering”.

FDP (Die Freie demokratische Partei) är det enda partiet som i sitt program skriver om ”Religion och samhälle” med en lång exkurs över ”Religionspolitik i det liberala borgarsamhället (Bürgergesellschaft). Den ännu gällande statskyrkorätten (Staatskirchenecht – se ovan) vill vi

utveckla till en religionsförfattningsrätt (Religionsverfassungsrecht) som ska vara grunden för alla religiösa samfund och garantera mångfalden, grundrättigheterna, och deras medlemmars självbestämmande. Denna författningsändring måste delstaterna följa”. Denna nya föreslagna rätt inom författningen följs i programmet hur och var den måste följas upp, med många beskrivningar. Det sägs ingenting om bidragsfrågorna, eller om anställningsreglerna, inom Kyrkorna.

Aldrig sedan valprogrammen har genomlysts av det gemensamma samarbetsorganet ”Konfessionslösa och ateister” har det varit så tomt på fordringar som inför detta val, ingen uppbrotsstämning kan förnimmas. Säkert är det så plötsliga nyalet skuld till att dessa frågor inte har varit på dagordningen, inte har

kunnat diskuteras igenom av de olika organisationerna, och väl också för att islamfientligheten och dess följder har blivit så stor.

Men det måste också betonas att de två kyrkornas inflytande har avtagit. Det har gått fort: nu är 24% av befolkningen registrerade i den katolska Kyrkan och 22% i den evangelisk-lutherska Kyrkan. Vilka förändringar det kommer att betyda kan vi inte ens gissa oss till.

* Förklaring: Tyskland har en brokig historia, därför har många sekulära organisationer uppstått under seklerna, de är olika starka i de olika delstaterna. Men de har bildat ett samarbete under detta namn (Källa: MIZ Politisches Magazin für Konfessionslose und Atheist-innen.)

Kaj Fölster

Samhällets förtrollning

Strax före nyår besökte jag Nationalmuseums utställning: ”Romantiken – ett sätt att se”. Den var upplevelserik! Jag studerade också den bild- och textrika katalogboken. Romantiken som konstepok i Europa framträdde som tydligast mellan 1800 och 1850. Den kom efter Upplysningstiden på 1700-talet och efterträddes av en realistisk konstperiod 1850–1900. I utställningen och i katalogen fann jag intressanta teman om begreppet förtrollning. Men först något om motsatsen, avförtrollning.

Avförtrollning. Max Weber (1864–1920) var en sociolog och samhällsteoretiker, som introducerade begreppet ”avförtrollning” (på tyska: ”Entzauberung” 1918) och som i sin analys av den då aktuella Modernismen 1900–1950, använde detta begrepp för att beskriva en trend där traditionellt religiösa och magiska förklaringar ersattes av rationella, vetenskapliga och sekulära sätt att förstå verkligheten. Det ledde även till en ökad betoning på effektivitet, kontroll och byråkrati med fokus på ekonomisk tillväxt.

Enligt Weber kunde detta, när Gud var avskaffad, hos många medföra en känsla av meningslöshet, alienation och behov av svar på existentiella frågor samt efter en tid en längtan efter en ny andlighet. Han tycks ha fått rätt.

Återförtrollning. Begreppet ”återförtrollning” hänvisar till avförtrollnings konsekvenser som leder till på en ökad uppmärksamhet på magi, mystik, spiritualitet och icke-materiella aspekter av tillvaron. I vår digitala och osäkra värld söker människor efter mänsklig fysisk gemenskap, genuina

upplevelser och existensens mening. Många längtar efter trygghet som kan innebära att återinföra aspekter av förtrollning eller andlighet.

En första spaning, Romantikens återkomst. Utställningen Romantiken visade på 1800-talsmänniskans förundran inför naturens storslagenhet, rädslan för naturkatastrofer, längtan efter skönhetsupplevelser och skrällen för krig och tortyr. Andra känslor uttryckta i konstverken var ångest, längtan efter gemenskap och fascination för ruiner.

Utställningen visade även nutidskonst med romantiska förtecken t. ex. verk av Ola Billgren, Karin Mamma Andersson och Helene Schmitz'. De visades för att det även i dagens konstkreter finns en förståelse för, och längtan till, att bejaka romantikens sätt att se d.v.s. en slags återförtrollning. Andra nutida tecken

på ”andliga” upplevelser beskriver professorn i religionsvetenskap David Thurfjell i boken Granskogsfolk – Hur naturen blev svenskarnas religion.

Ett andra exempel på återförtrollning är vurmen, hos främst en yngre generation, för fantasy i form av böcker och filmer som; Harry Potter, Game of Thrones och diverse rymdäventyr, med tema om kamp mellan det goda och det onda inklusive inslag av magi, trolldom och övernaturliga fenomen. Den gemensamma nämnaren är längtan till en trygg paradislignande värld som följer på undergångskriser. I grunden är detta religiösa föreställningar om gudars ingripande för att rensa världen från det onda och rädda de goda till ”Nya Världen eller ny supermakt”.

Ett liknande tema återkommer i den samiskinspirerade 2024-års

Julkalender i TV. Serien är förvisso lovvärd genom att lyfta fram den samiska minoritetskulturen. Men serien fokuserade väl ensidigt på trolldom och gav en förenklad bild på konflikten mellan samiska (goda) natur- och levnadsvärlden i kontrast till kommunala (onda) kommersiella intressen. Roligt och intressant men tveksamt ur en pedagogisk och vetenskaplig synpunkt.

En DN-ledare 20 december har rubriken: ”Det är kittlande att låta sig trolldom bindas av romantiken – men inte harmlöst. Romantikens comeback handlar om att vi vantrivs i världen i dag.” Undertecknat av Gina Gustavsson. Min slutsats är att många tycks längta efter något vid sidan om det materiella.

En tredje spaning är religionens återkomst. Media har rapporterat om ökat intresse för de traditionella religionerna. Svenska kyrkan rapporterar optimistiskt (trots nettominus) om 10- till 15 000 nya medlemmar under förra året. Gotlands biskop, Erik Eckerdal skickade ut ett herdebrev till alla hushåll på Gotland (där jag bor) där betonades att man borde be till Gud oftare – för att lindra lidandet i världen.

Aktualitet. Örebromorden den 4 februari har beskrivits som fruktansvärda, grymma och avskyvärda. Vad gavs då för lindring och tröst av svenska kyrkan? Ärkebiskop Martin Modéus hade en gudstjänst med temat, Ljus och hopp. Han fokuserade på bön till Gud och Jesus och säger: ”Vi sörjer och ber tillsammans... Jesus du ser oss...”. För vissa kanske detta ger psykologisk lindring. För mig

visar det på ökat intresse för religiösa föreställningars återkomst.

Romersk Katolska kyrkan i Sverige med kardinal Anders Arborelius är ett annat exempel. Han återkommer till det bibliska temat om Jesus som ljuset i världen. Så här yttrar han sig: ”Jag tror det finns en fördold och undanträngd längtan hos många som kommer fram vid jul.” Och om bönen kraft: ”Det finns en osynlig dynamik i bönen, som kallas det heligas gemenskap. ... man kan på ett djupare sätt hjälpa andra genom bön.” EpochTimes vecka 51, Tema Tro. Liknande tankar framförs i hans nya bok, Inre bön Veritas förlag 2025.

The One Church är en frikyrka som strävar efter att förena kristna samfund och traditioner till en starkare gemenskap och ett enat budskap om tro på gud och bönen kraft. Jag gjorde ett studiebesök på ett möte i Stockholm (F.d. Södermalmskyrkan) och välkomnades av idel ungdomar. Alla var uppladdade, välvärdade och verkade glada och engagerade. Lokalen var fullsatt, ca. 700 platser. Mötet bestod av rytmisk musik med kristna texter typ ”Jesus älskar dig”. Därefter en uppmaning till ekonomiska bidrag och en lång bibelutläggning om värdet av att leva ett kristet andligt liv. Mötet avslutades med förbön, för ett tjugotal frivilligt framlockade riktigt unga medlemmar. Alla sjöng, gungade med kroppen, höjde armarna mot taket och gav ära åt Jesus och gud. Två timmars föreställning, sedan gick jag ... Religiositeten var säkert äkta men förtrollande med sin musik och sina böner med hallelujarop.

Detta var en trendspaning med svenska exempel. Jag skulle kunna lägga till de stora internationella religiösa trenderna: USA:s evangelikala med sina karismatiska pastorer. Rysslands Ortodoxa kyrka med patriarken Kirill i spetsen som stödjer Putins politik, Israels ultraortodoxa judar som driver kriget mot palestinier och andra högerkristna grupperingar inom EU.

Som Humanist menar jag att vi bör bejaka en sekulär ”andlighet” som lindrar oro, och inspirerar till förnuftig reflektion. Konst, musik, litteratur, dramatik och naturupplevelser vill jag benämna sekulära upplevelser som motsats till religiösa upplevelser. Jag tror att ett humanistiskt program för kultur skulle gagna hela verksamheten. Kultur har också validerade goda hälsoeffekter.

Humanistisk etik förlitar sig inte på gudars förmenta vägledning utan på att vi som medmänniskor med vetenskapliga metoder och medel arbetar för det som leder till välbefinnande och konkreta engagemang för andra.

PS. En analyserande antologi som behandlar detta ämne ur vetenskapsteoretiskt perspektiv är: Vetenskapens förtrollning och avförtrollning, Daidalos förlag 2021. Bokens fem uppsatser ifrågasätter om total avförtrollning enligt Weber verkligen ägt rum under vår moderna epok, ens inom vetenskapen. Det kanske bara är svårt att upptäcka kvardröjande tecken på förtrollning.

Krister Weber

Jurist och ledarskapskonsult

Är skolböckerna sekulära och syns vi på rätt sätt?

Mina tre barn har fått en bra information om andra religioner, men de har rapporterat att Humanisterna lyste med sin frånvaro i grundskoleundervisningen. Jag mejlade alla skolboksförlag, dvs Natur och Kultur (NoK), Gleerups, Majema, Sanoma, Studentlitteratur, Liber och Specialpedagogiska skolmyndigheten... men bara NoK och Gleerups svarade att deras böcker används idag – och skickade sina böcker till mig för min jämförelse; Gleerups Utkik 7–9 Religion grundbok, 2: a uppl. + Titano Biologi 7–9 och NoK PULS Religion 4–6, 7–9 och SO-boken 1–3.

- **Följer boken tydligt och entydigt Skollagens mening och Läroplanens mening?** Från kursplanerna för Biologi och Religionskunskap framgår att religiösa mytologi skall undervisas i åk 1–3, men livets utveckling någon gång i åk 4–6 och livets uppkomst först i 7–9. Därmed skulle det vara fritt för en lärare att påverka med en religiös modell i åk 1 och vänta till slutet av åk 6 med evolutionen. Information om evolution och vetenskap borde föregå information om religioners förklaringar och det borde framgå att alla religioner baseras på myter om övernaturlighet som inte erkänns av vetenskap. Det svenska samhällets och statens fördelar från en genomgripande sekularisering borde inleda undervisningen istället för åsiktsneutralt i åk 7–9. Nackdelar med teokratiska samhällen och statskick borde tydligare framgå. Religioners trovärdighet nämns inte

vilket skulle ha varit en undervisning på vetenskaplig grund. Det framgår inte att humanismen i Sverige är den livsåskådning som är bäst anpassad till vetenskap och FN:s alla mänskliga rättigheter. NoK boken citerar kritik mer än tar ställning. Alla religioner kränker förfördelade grupper, propagerar för underkastelse och minskade mänskliga rättigheter, vilket borde framgå från start. Gleerups bok är tydligare. NoK är mycket försiktiga i religionskritiken, särskilt mot kristendomen. Kritik mot humanismen får ett relativt större utrymme i antal ord än för något trossamfund.

- **Beskrivs World Value Survey och hur Sverige skiljer sig från världen och varför?** NoK tonar aktivt ned slutsatsen med sitt ordval: ”Sverige sticker ofta ut som ett sekulariserat land, där människor värderar bland annat valfrihet högt.” Gleerups har en föredömlig beskrivning. ”Att Sverige hamnar där på kartan beror på att människor i Sverige menar att det är viktigt att kunna uppnå de mål man har i livet, att man har en bra livskvalitet och att man får vara lycklig. Människans egna val och egna frihet är också viktigt. Det beror även på att de värderar vetenskapliga och icke-religiösa tankar högt och tankar som bygger på traditioner eller tro på Gud lågt.”
- **Hur beskrivs sekulär/sekularisering?** Gleerups fokuserar på sekularisering av stater och exemplifierar internationellt. NoK fokuserar på sekulär, med

ett uppslag med finstilsbeskrivning av sekularisering. Ger materialet fördelar med ett sekulärt samhälle? Ja, men tillräcklig vikt saknas för att säkra ett sekulärt samhälle för kommande generation.

- **Nämns Humanisterna korrekt, och ateism?** Ja, båda. Gleerups mycket mer och positivare, men i slutet av boken och kortare än någon stor religion. Gleerups bok uttrycker Humanismen bättre än NoKs bok som är väldigt kortfattad och med kritik ”De som är kritiska till humanismen menar att människor måste tillåtas att följa sin övertygelse – även om den inte stämmer med vetenskapen. Vissa religiösa grupper kritiserar humanismen för att vara religionsfientlig och inte acceptera religionens betydelse för människor.” Dock saknar båda förklaringen av alla våra tre ledord, samt av våra verksamheter utöver ceremonierna. Konfirmationen nämns inte alls. Gleerups har korrekt men inte komplett beskrivning av Humanisterna i Sverige. Saknar riksdagens öppnande, gemenskapsaktiviteter, förnuft/omtanke/ansvar, konfirmationer, att vi nu är trossamfund med möjlighet till statligt stöd och likställdhet i kris osv. Religiös kritik beskrivs bättre och generaliserat i Gleerups, men kort per livsåskådning i NoK.
- **Ifrågasätts grunden för troende på övernaturligheter?** Ja, men ordet övernaturligt nämns inte i

NoK. Gleerups är för försiktiga, men beskriver något som övernaturligheter: Djinner, häxor, tomtar, parapsykologi, vättar och vittor. ”Många kristna tänker att Gud, som har all makt, kan göra mirakel (övernaturliga handlingar) och ingripa i världen på ett sätt som Gud bestämmer själv. Det som skedde när Maria blev Guds moder är också ett ”tecken”, ett ”mysterium”, eller en ”hemlighet”. Allt är Guds verk och något som egentligen är oförklarligt för människan.”

Humanisterna borde verka för att Sveriges barn får lära sig från åk 1 att sekularisering och vetenskaplig grund är att föredra och att mänskliga rättigheter är svensk lag och överskrider motsägande religiösa idéer, att alla religioner baserar sig på tro på övernaturligheter som saknar vetenskaplig grund, att gemenskap kan fås och existentiell förundran kan vårdas utan religion.

Christina Birkehammar

Humanisterna Stockholms styrelse

Lite bakgrund

Skollagen 2022:1088 säger bla.: ” 4 § ... Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. ... respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på...5 § ... ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet...6 § ... ska vara icke-konfessionell... 7 § ... Deltagandet i konfessionella inslag ska alltid vara frivilligt. ...”

Läroplanen LP094 säger bl. a:”... vilar på demokratins grund...individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande...icke-konfessionell. ... Innehållspunkterna ska uppfattas som **byggstenar som du kan kombinera på olika sätt och som kan väga olika tungt i undervisningen.** Det är du som lärare som avgör hur det centrala innehållet ska behandlas på bästa sätt utifrån elevgruppen och din yrkeskunskap.”

Kursplaner Biologi: ”...I årskurs 4–6: ...Natur och miljö: Vad liv är och hur livets **utveckling** kan förklaras med evolutionsteorin.” I årskurs 7–9... Natur och miljö: **Livets uppkomst**, utveckling och mångfald samt evolutionens mekanismer. ”

Kursplaner religionsundervisning:”... Undervisningen ska allsidigt belysa vilken roll religion kan spela i samhället och **hur samhällsförhållanden påverkar utvecklingen av religioner och andra livsåskådningar.** Undervisningen ska stimulera eleverna att reflektera över olika livsfrågor och etiska förhållningssätt ...”
”I årskurs 1–3: ...**Kristendomens roll i skolan och på hemorten förr i tiden. Människans uppkomst. Berättelser i antik och nordisk mytologi samt i samisk religion...** Några berättelser ur Bibeln och deras innebörder. I årskurs 4–6: ... Religionens betydelse i människors liv ...Begreppen religion och livsåskådning... olika föreställningar om vad som händer efter döden. I årskurs 7–9: ... Orientering om sekulära livsåskådningar och livshållningar, till exempel humanism och ateism... Från enhetskyrka till religiös mångfald och sekularisering i det svenska samhället. Religionens betydelse i samhället i Sverige jämfört med några andra delar av världen. Konflikter och samförstånd mellan olika religiösa och olika sekulära synsätt, till exempel i frågor om religionsfrihet, sexualitet och synen på kvinnors och mäns roller...”

Det är dags att vi Humanister engagerar oss mer för klimatet

Artikelförfattarna uppmanar förbundet till vidareutveckling av klimatengagemanget och tydliggöra det i idéprogrammet, på vår hemsida och i artiklar.

Vetenskapen kring klimat- och ekologikrisen är glasklar. Människans utsläpp av växthusgaser har satt i gång förändringar som hotar hela ekosystemet och därigenom våra livsförutsättningar. Pga. förbränningen av fossila bränslen höjs jordens medeltemperatur, den biologiska mångfalden förstörs. Dessvärre finns det få makthavare i länderna, däribland i Sverige, som vågar fatta de beslut som krävs för att fasa ut fossila bränslen för att skydda människors liv och hälsa. Faktum är att världens utsläpp av växthusgaser har ökat med 60% sedan den första IPCC-rapporten publicerades år 1990.

Humanisternas ledord – Förnuft, Ansvar, Omtanke – måste vägleda oss att vara aktiva aktörer i att säkerställa våra och de framtida generationernas levnadsvillkor. Belysningen av nuvarande fossilbaserade produktions katastrofala följder sker utifrån vetenskap/förnuft. Det är inga övernaturliga makter/guds/gudars vilja att vi lever så som vi gör. Vi vill ta ansvar för våra barns och barnbarns överlevnadsvillkor, för vårt och deras enda liv här, på denna planet. Det är vårt moraliska ”kategoriska imperativ”. Omtanke om människans liv och hälsa inbegriper naturen, bevarandet av ekosystemet istället för att följa

kortsiktiga ekonomiska intressen. Likväl gäller vår omtanke alla de människor och den natur som redan idag drabbas av klimatförändringarna.

Vi har bara varandra i kampen för medmännisklighet, demokrati och tolerans och för att avvärja en ekologisk kollaps till följd av ohejdade exploateringen av jordens resurser.

Civila organisationer har alltid spelat en viktig roll i samhällsförändringarna. Även i klimatfrågan finns det redan goda exempel och initiativ som vi kan följa.

Vår egen organisation var redan med 2019 med att arbeta fram ett uttalande om klimatet som hittas på <https://humanists.international/policy/reykjavik-declaration-on-the-climate-change-crisis>. Detta dokument får vi inte låta sjunka ner i glömskas dimma. Även våra systerorganisationer i Norge och Storbritannien kan ge oss värdefull inspiration. (Läs mer om deras klimatdeklaration (<https://www.human.no/aktuellt/humanistisk-klimaansvar> resp. <https://humanists.uk/humanist-climate-action/why-humanist-climate-action>). Som ett exempel på civilt engagemang i klimatfrågan vill vi nämna här den schweiziska kvinnoorganisationen ”Klimatseniorerna” som stämde den schweiziska staten inför Europadomstolen för brott mot mänskliga rättigheter, till följd av bristande klimatpolitik. De har fått rätt! Europadomstolen dömde i april i år

EU:s medlemsländer till att ta ansvar för klimatmålen i tid. Detta gäller förstas även Sveriges regering vars nuvarande politik enligt Klimatpolitiska rådets kritik ökar utsläppen och förhindrar att Sveriges klimatmål och EU-åtaganden till 2030 uppnås (se <https://www.klimatpolitiskaradet.se>).

Vad följer av ovanstående för oss humanister? Vad kan vi göra på förbunds nivå och som enskilda individer? Här kommer våra förslag på ”att göra lista”.

På förbunds nivå:

1. Öka andel web-seminarier
2. Endast erbjuda vegetarisk/vegansk mat vid sammankomster
3. Samarbeta med humanisterna i andra länder i klimatfrågan
4. Samarbeta med andra inhemska organisationer i klimatfrågor
5. Anordna debatter med politiker och vetenskapsmän
6. Delta i demonstrationer för klimatpolitisk påverkan
7. Inkludera klimatengagemang i idéprogrammet och verksamhetsplaner.

I ljuset av vår livsåskådning bör vi som individer åtminstone:

1. Öka andel vegetarisk/vegansk mat vi äter
2. Öka andelen hemestring (semestra i Sverige)
3. Minska konsumtionen av varor
4. Rösta även med tanke på klimatet och naturen
5. Hålla oss medlemmar informerade om råd baserade på vetenskapliga

- rön genom att med viss regelbundenhet besöka IPCC's samt Naturvårdsverkets och Naturskyddsföreningens hemsida
6. Dela vår reklamfilm om Naturen
  7. Våga debattera med andra

Till sist:

Humanisterna ska verka för att sprida insikter om klimatkrisens allvar till sina medlemmar och använda sina publika kanaler till allmänheten. Vi ska ställa ”alternativa fakta” mot vetenskaplig evidens. Vi ska i handling bli klimatneutrala som organisation. Vi uppmanar medlemmarna till att bli teknik- och lösningsobundna lagliga klimatagenter. Vi behöver engagera oss i kraft av vår sekulärhumanistiska livssyn och förbund. Politiken går inte i nödvändig takt. Partiernas sega förhandlingar och tveksamma prioriteringar påverkas självklart av folkets vilja genom val. Som civil organisation bör vi också påverka allmänhetens insikter och öka trycket på politiken att fatta klimaträddande beslut.

Marie Balint & Christina Birkehammar

Nedanstående lista på organisationer med klimatet i fokus är ett axplock. Alla dessa grupperna definierar sig som partipolitiskt och religiöst obundna.

- <https://researchersdesk.se>
- <https://extinctionrebellion.se/bli-aktiv/grupper/rebellmammorna>
- <https://www.weplanet.org>
- <https://återställvåtmarker.se>
- <https://fridaysforfuture.org>
- <https://endecocide.se>

DEBATT

Migrationspolitiken underminerar skolans arbete

Som modersmåslärare ser jag dagligen de förödande effekterna av osäkra livsförhållanden på elevernas psykiska hälsa, välbefinnande och studiemotivation. Skolans uppdrag är att ge varje elev en trygg och stabil plattform så att de kan fokusera på sina studier, bygga relationer och förbereda sig för att aktivt delta i samhället. Medan skolan strävar efter att skapa trygghet och möjligheter för alla barn, motarbetas detta arbete gång på gång av migrationspolitikens inhumana och kortsiktiga beslut.

Hur ska ett barn som lever i ständig rädsla för utvisning kunna koncentrera sig på sin utbildning? Hur ska en elev som ser sin framtid hotad kunna bygga relationer med klasskamrater eller känna tillhörighet i samhället? För barn och unga som har flytt från krig och förföljelse är det här del av vardagen.

Anastasiia kom till Sverige från Ukraina som 13-åring. Efter 5 år ska hon utvisas eftersom hon nu inte längre är ett barn. Efter att våra skattepengar använts till att bekosta skolutbildning och uppehälle för många i samma situation, skickas de ut ur landet. När unga vuxna kan börja arbeta och själva betala skatt slås deras framtid i spillror.

När barn och unga inte kan känna sig trygga påverkas deras psykiska hälsa, studieresultatet och deras förmåga att integreras i det svenska samhället. Skolan försöker kompensera för detta genom att erbjuda en stabil och trygg miljö. Men vårt arbete undergrävs ständigt av en migrationspolitik som inte tar hänsyn till barnens bästa. Vi har de politiker vi förtjänar. Hur reagerar du själv? Tiger still = samtycker? Men agerar du? Vem tror du kan ta hand om dig på ålderns höst när Sverige går mot en allt äldre befolkning?

Du kan göra skillnad. Vi måste alla inse att dessa barn och unga är en del av Sveriges framtid. Deras trygghet, utbildning och möjlighet att integreras är inte bara en fråga om medmänsklighet – det är en investering i vårt samhälles långsiktiga hållbarhet. Det behövs en folklig opinion.

Betänk situationen för tusentals som har bott i Sverige i många år men fortfarande inte fått svenskt medborgarskap. Trots att de talar svenska, går i svenska skolor och betraktar Sverige som sitt hem, lever de under hotet om att deras uppehållstillstånd kan återkallas. Dessa barn riskerar att utvisas till länder som Afghanistan, där flickor förbjuds att studera.

Hur vi behandlar de mest utsatta speglar vilka vi är som nation, och just nu är den bilden allt annat än smickrande. Det är vårt ansvar att ändra på det.

Amin Gohari

Modersmåslärare i dari/persiska
Medlem i Humanisterna Gotland sedan drygt 5 år

KULTUR

I *Kvacksalveri! : Från blodiglar till detox* ger Peter Olausson en bred och underhållande genomgång av kvacksalveri, från historiska behandlingar till moderna wellness-trender. Han utforskar hur alternativa medicinska metoder har lockat människor i århundraden och hur dessa metoder ofta sprids under förespeglingen att de kan bota allt från smärta och trötthet till allvarliga sjukdomar.

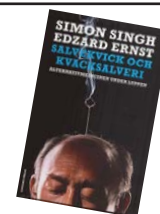
Boken inleds med en historisk genomgång av kvacksalveri, där Olausson diskuterar hur människor förr i tiden litade på behandlingar som åderlätning, användning av blodiglar och "mirakelmediciner" bestående av mystiska örter och djurdelar. Han visar hur dessa behandlingar ofta var ineffektiva eller till och med skadliga, men att de ändå hade en stark attraktionskraft eftersom de gav illusionen av bot och lindring.

Därefter tar Olausson upp mer moderna former av kvacksalveri, såsom homeopati, akupunktur, ayurveda, kristallterapi, detox-kurer och alternativa cancerbehandlingar. Han granskar dessa metoder utifrån vetenskapliga studier och förklarar varför många av dem saknar stöd inom evidensbaserad medicin. En central fråga i boken är varför människor fortsätter att tro på och använda alternativa behandlingar trots att de ofta är verkningslösa. Han belyser psykologiska faktorer som placeboeffekten, anekdotiska bevis, konfirmeringsbias och en misstro mot skolmedicin och läkemedelsindustrin.

Olausson går även in på hur kvacksalvare och wellness-industrin utnyttjar människors rädsla och hopp genom att marknadsföra alternativa behandlingar

Två böcker om kvacksalveri

som “naturliga”, “holistiska” och “utan biverkningar”. Han visar hur marknaden för sådana behandlingar är en mångmiljardindustri där vissa aktörer tjänar enorma summor på att sälja produkter och behandlingar som inte har någon vetenskapligt bevisad effekt.

Boken är skriven med en skeptisk men lättsam ton, vilket gör den tillgänglig för en bred publik. Olausson tar också upp juridiska och etiska aspekter av kvacksalveri och hur vissa länder har försökt reglera eller förbjuda särskilt farliga alternativa behandlingar. Boken är en lärorik och tankeväckande bok som ger läsaren verktyg för att känna igen och kritiskt granska pseudovetenskapliga hälsopåståenden.

Kvacksalveri! Från blodiglar till detox. 2021
Peter Olausson, Ordalaget Bokförlag

I *Salveknick och kvacksalveri: Alternativmedicinen under luppen* går vetenskapsjournalisten Simon Singh och läkaren Edzard Ernst systematiskt igenom en rad populära alternativmedicinska behandlingsmetoder och utvärderar dem utifrån vetenskapliga principer. Ernst, som var världens första professor i alternativmedicin, baserar sina slutsatser på omfattande forskning och kliniska studier, medan Singh bidrar med sitt journalistiska kunnande för att göra ämnet begripligt för en bred publik.

Boken börjar med en introduktion till vad alternativmedicin är och varför den fortsätter att vara populär

trots bristen på vetenskapligt stöd. Författarna går igenom grundläggande vetenskapliga metoder, såsom randomiserade kontrollerade studier och placeboeffekten, för att visa hur medicinska behandlingar kan utvärderas på ett systematiskt sätt. De betonar att många metoder bygger på anekdotiska bevis snarare än rigorösa vetenskapliga tester, vilket gör det svårt att bedöma deras verkliga effekt.

Därefter går Singh och Ernst igenom fyra stora områden inom alternativmedicin:

1. *Akupunktur* – Författarna analyserar påståendet att akupunktur kan påverka kroppens energiflöden och bota smärta och sjukdomar. De granskar forskningen på området och visar att akupunktur i många fall inte är mer effektivt än placebo.
2. *Homeopati* – De beskriver homeopatins principer och historia, inklusive dess absurda utgångspunkt att en aktiv substans blir mer kraftfull ju mer den späds ut. Författarna visar hur homeopatiska preparat i praktiken endast består av vatten eller sockerpiller och att det saknas vetenskapliga bevis för att de har någon annan effekt än placebo.
3. *Kiropraktik* – Singh och Ernst diskuterar kiropraktikens historia och dess grundläggande idé att många sjukdomar orsakas av “subluxationer” (felställningar i ryggraden). De visar att även om kiropraktisk behandling ibland kan lindra ryggsmärta, så finns det inga bevis för att den kan bota andra sjukdomar, såsom astma eller migrän, vilket vissa kiropraktorer hävdar.
4. *Örtmedicin* – Författarna går igenom

olika typer av örtmediciner och diskuterar hur vissa naturliga ämnen kan ha medicinsk effekt, men att dosering, kvalitet och säkerhet ofta är ett problem. De varnar också för att vissa örtmediciner kan interagera farligt med konventionella läkemedel.

Utöver dessa specifika behandlingsformer tar boken även upp bredare frågor kring alternativmedicinens marknadsföring, de ekonomiska intressena bakom branschen och hur vissa metoder kan vara direkt skadliga. Författarna lyfter också fram de etiska aspekterna av att erbjuda ineffektiva behandlingar till patienter som kanske i stället borde söka evidensbaserad vård.

Ett av bokens viktigaste budskap är att alla medicinska behandlingar – oavsett om de kommer från skolmedicinen eller alternativmedicinen – bör testas vetenskapligt för att avgöra om de verkligen fungerar. Singh och Ernst argumenterar för att alternativmedicinska metoder, trots sin popularitet, måste granskas på samma sätt som konventionella behandlingar för att säkerställa att de inte är skadliga eller verkningslösa.

Boken är pedagogisk och tankeväckande och ger läsaren en kritisk förståelse av alternativmedicin. Den riktar sig både till skeptiker och till dem som är nyfikna på alternativa behandlingar och vill förstå hur de fungerar – eller inte fungerar – utifrån en vetenskaplig synvinkel.

Salveknick och kvacksalveri: Alternativmedicinen under luppen 2008 Simon Singh & Edzard Ernst. Leopard förlag.

Mme Mahjouba på Ahddane har avlidit

Mme Mahjouba Edbouche avled den 11 februari. Hon var chef på kvinnohuset och utbildningscentrat Ahddane i Dcheira, Marocko. Hennes kropp gav hastigt upp efter en längre tids kamp mot skelettcancer. Bortgången har orsakat stor sorg bland socialarbetare och kvinnoorganisationer, både i och utanför Marocko. För blott en månad sedan mottog hon den franska prestigefyllda Hederslegionen, för sitt enastående engagemang för ensamstående mödrars rättigheter.

I 40 år var Mme Mahjouba en symbol för humanitärt arbete för mödrar och barn i Marocko. Hon grundade kvinnohusen Oum El Banine och senare Ahddane, med skydd, utbildning och barnomsorg för utsatta kvinnor och barn. Genom sitt oförtröttliga arbete har hon hjälpt tusentals mödrar och barn att få en ny start i livet.

Blev Riddare av Hederslegionen

Vid en ceremoni på det franska konsulatet i Agadir hyllades hennes insatser förra veckan. Fankrikes ambassadör i Marocko, Christophe Lecourtier, överlämnade Hederslegionens insignier. Mme Mahjouba höll sittande sitt tacktal. Erkännandet av den franska staten väckte stor uppmärksamhet.

Vädjade ödmjukt om fortsatt stöd

Mme Mahjouba förblev dock ödmjuk och ville fortsätta sin sociala kamp. Hon tackade alla donatorer världen över och vädjade om fortsatt stöd för att rädda liv och hälsa för landets hedersutsatta mödrar och barn.

Kampen fortsätter

Ahddane, som hon ägnade sitt liv åt att bygga upp, står nu utan sin ursprungliga ledare, men kommer att fortsätta hennes kamp för kvinnors och barns rättigheter, undan stigmatisering och hedersvåld. Mme Mahjouba Edbouches arv lever vidare genom de minnen hon skapat och de organisationer och människor hon inspirerat.

Hedra Mme Mahjoubas minne

Håll Mme Mahjoubas kamp och minne levande! Skänk en minnesgåva med Swish 90 02 791. Skriv ”Mahjoubas minne” på gåvoraden. Fler sätt att donera på <https://humanisthjalpen.se> Genom att bli månadsgivare kan du ge ovärderligt stöd!

På HumanistHjälpen arbetar alla ideellt. Vi har inga kostnader för ersättningar, löner eller hyror, vi vill kunna skicka varje skänkt krona.

MOT hedersförtryck FÖR mänskliga rättigheter!

HumanistHjälpen arbetar ideellt. Inget går till löner eller hyror. Vi vill skicka allt vidare!

Aktuellt: Minnesinsamling efter Mme Mahjouba Edbouche, till förmån för hennes efterlämnade kvinnohus Ahddane.

Mme Mahjouba grundade kvinnohusen Oum El Banine och Ahddane i Marocko. Hon hedrades i år med den franska Hederslegionen, för sin 40-åriga kamp mot hedersförtryck och förföljelse av ogifta kvinnor. Hon avled tragiskt en vecka senare. Märk din gåva "Mahjoubas minne".

Sverige

Hedersutsatta ungdomar
Skydd mot barnäktenskap

Marocko

Hedersutsatta ogifta mödrar
Övergivna gatubarn

Uganda

Sekulär-humanistisk skola
Nationellt HBTQI-nätverk

Swish 90 02 791

SMS:a MÅNADSGÅVA100 = 100 kr/mån
72 901 MÅNADSGÅVA200 = 200 kr/mån

Plusgiro 90 02 79-1
Bankgiro 900-2791

HumanistHjälpen
humanisthjalpen.se

90 SVENSK
INSAMLINGS
KONTO KONTROLL

Behöver du någon att prata med?

Nu finns Humanistisk medmänniska.

Ensamhet, sjukdom eller
bara funderingar om livet?
Du kan prata med oss.

Läs mer på
humanisterna.se

Telefonnr: 010 551 5590. Öppet
kl 19-23 de flesta dagar. Tjänsten
är gratis och du är anonym.

U
n HUMANISTERNA

OBS!
Nu hittar du vårt
hjälpnummer
bland andra på
1177

Posttidning B Humanisterna
c/o Ulf Gustafsson
Älggräsvägen 17
146 50 Tullinge

TROTTSA

VACCINMOTSTÅNDET!

